

341 / 2
1922 / 53

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

სოციალური

კვლევები
სახელმწიფო
სალიტერატურო
ქრონალი

მ. ს. ს. ს.

1922

თბილისი

899-962-1/05

6-86
საქართველოს
საბჭოთაო
1922

ზემალი

1499

ზინაარსი:

ს. აბაშელი	ტანჯვის ბარძიმი
ხარიტონ ვარდოშვილი	ყველასადმი (ჟოლტ-ჟიტმანით)
იასამანი	კლდეზე
ობოლი მუშა	კარებთან
ვარლამ რუნაძე	ჩემი ცხოვრება
ლელა ქიაჩელი	უცნაური მოთხრობები
დემნა შენგელაია	წაწყმედილი ბერი
დონალი	პოეტი და რითმა
ლელა ქიაჩელი	რომენ როლლან: ჟან კრისტოფ

წიგნი მესამე
მარტი 1922

№ 3

ს. აბაშელი

შანჭვიის ბარძიმი

1.

ჩვენ მივდიოდით და ბადის წინ გაიხსნა-ხიდი.
 ანთო ცაში დახვეტილი ფირუზის მტვერი.
 გვესტუმრა შიში და ღვთიური კრძალვა და რიდი:
 გზა იყო ერთი და გზის ბოლოს მოსჩანდა მტვერი.
 ფირუზის თოვლით დაბურული უცნობი ქალი
 ჩამქრალ თვალებით გვიცქეროდა ხიდის ბოლოდან.
 ჩვენ იმ თვალების გაგვაქრობდა შავი გრიგალი,
 რომ საშაშ გზაზე სიყვარული არ გაგვეყოლოდა.
 დათრგუნა სისხლის აყვავებამ მტრის დანაქადი.
 გაიყო სივრცე, სიკვდილასგან გასათიშარი.
 ჩვენმა მკლავებმა გადააბა სისხლის ნაკადი,
 და ოთხმა თვალმა გაანათა გზა საშიშარი.

2.

ო, როგორ მინდა დავიბრუნო დრო გაქცეული,
 როცა ყოველ წუთს უხაროდა ჩემთან ანთება.
 დაიწვა უჩვევ სურვილებში ჩემი სხეული
 და სულს საკანის დატოვება აგვიანდება.
 ნელის ნაბიჯით ვახმაურებ ქუჩებში ლამეს.
 ავავსე სული ფრთის ნალეწით და დავამძიმე.
 დამიხშეს ფიქრთა სურნელება და მომიშხამეს.
 ანთებულ გულში ჩამისვენეს ქრისტეს ბარძიმი.
 როგორ მწყურია დავიბრუნო ძველი ხალისი,
 როცა ყოველ წუთს ანათებდა მზე უეცარი.
 რა ჩქარა გაჰქრა მოჩვენება შესაბრალისი!
 ნუ თუ სიზმარი და სიცხადე მხოლოდ ეს არი!..

3.

გვიყვარდა ფარჩით შემოსილი მიდამოები.
 მკერდ-გაბზარული ძველი კოშკი სურო-დართული.
 დამდნარი ქარვით დატვირთული თბილი შტოები
 და დაბურული ხეივნები, მზით დახლართული.
 ოქროს ბილიკებს თავს უყრიდა ზღვისფერი შუქა.
 ყვითელ ბურუსში კოშკი ენთო როგორც კანდელი.
 მზე ჩამავალი იღვრებოდა ათასფერ შუქად.
 მომაკვდავ ფოთლებს ათრთოლებდა სხივთ ქრუანტელი.
 და ჩვენ ვკოცნიდით თბილ ქვიშაზე ჩვენსავ ნატერფალს.
 გული თვრებოდა აუტანელ ბედნიერებით.
 და გვიხაროდა, რომ ვისრესდით მზით ანატირ თვალს,
 როცა ჰაერი ელვარებდა ზღაპრულ ფერებით.

4.

ჩვენ მივდიოდით და ამალდა სვეტები ხიდის.
 დაეშვა ციდან მოოქრული თოვლის გედები.
 ო, უცნაური მოჩვენება რა სწრაფად მიდის!
 რა ჩქარა ჰქრება სიმბურვალე მწველ იმედების!
 ჩვენ გადავეშვიტ სანებივროდ და სათარეშოდ
 იისფერ ზღვაში მზით დაქანგულ ვნებიან ტანით.
 ვესროლეთ ნაპირს მარგალიტი უანგარიშოდ
 და დავასუსტეთ მაჯისცემა ბევრის ამტანი.
 და როცა ჩრდილი შემოევლო თვალთა რადიუსს,
 და სისხლის ქათად დაიწრიტა ხმა განწირული.
 მოვხსენით თვალი დაშლილ მირაჟს და მარადიულს
 ცეცხლის სარდაფში გამოგვეტეთ ნება გმირული.

5.

და ჩვენ ვფიქრობდით: არ დათვლილა ჯერ ყველა სხივი.
 კიდევ ბევრია ჯერ უცნობი ტყეში ყვავილი.
 ყველა სიმღერა ჯერ არ თქმულა, რაც სულში ჰღვივის.
 ბევრჯერ იელვებს ღმერთი ციდან ჩამოყვანილი.
 ჩვენს ირგვლივ ბევრი იმალება უცხო სანთელი,
 და თავის ღროზე ჩვენს თვალებში დაბინავდება.
 მზეთა ქარავნის უნაპირო კორიანტელი
 არავინ იცის როდის, სად და რით გათავდება...

და შეშინებულ ოცნებაში იშვა ალერსი.
 და დაეინახეთ სანუგეშოდ ავადმყოფ თვალთა:
 ბრინჯაოს მთაზე ნარინჯისფერ შუქ-დანალესი
 ციურ ქალწულის მოსასხამის ბრწყინვალე კალთა.
 6.

დედაო ღვთისაჲ! აგვიპყრია შენსკენ ხელები,
 ტანჯვის წუთებში დაკბენილი მტკივნა თითებით.
 ბნელი მღვიმეა ჩვენი სული, სავსე გველებით.
 დაგვემსხვრა სკივრი და დაიბნა მარგალიტები.
 გზა დაიჩრდილა. უჩირაღდნოთ მოვალთ ბარბაცით.
 გვწყურია ლოცვა, სასწაული და დამშვიდება.
 ჩვენს ოცნებაში საფირონის იწვის დარბაზი,
 და თეთრ სასახლეს მალე ცეცხლი მოეკიდება.
 შვე გოლგოთიდან ისე მოსჩანს იესოს ჯვარი,
 ვით ბნელ სივრცეში აფრენილი შავი არწივი.
 დედაო ღვთისაჲ! შეივრდომე სული დამწვარი
 და აგვაშორე ანთებული ტანჯვის ბარძიმი...

7.

მიდის უნახავ კუნძულისკენ ოქროს ხომალდი,
 მაგრამ იმედი ისე დასჭკნა და გაღარიბდა,
 რომ შორეული ნაპირების აღმოხდომამდე
 დაღუპავს ხომალდს ზღვაში სცილლა და ან ქარიბდა.
 არის სურვილი ამ ქვეყანას ეთქვას დასტური,
 როცა საამით ყალბი წუთი გულს დააჯერებს,—
 ცრუ მოჩვენებას ააფეთქებს სივრცე მაცდური,
 მაგრამ დიდისხნით ცაში კოშკებს არ შეაჩერებს.
 დაჰბერავს ქარი. დაინგრევა ცა დასისხლული.
 იელვებს ჯვარი უიმედო და უტყუარი,
 რომ ფრთა-დაღეწილ აღმაფრენას დარჩეს სირცხვილი,
 და მთელ ქვეყანას—საბოლოო მტკიცე უარი.

8.

სულ დაგველუბა სამკაული რაც შევინახეთ.
 დროთა ცვლისაგან ვერაფერი გადავარჩინეთ.
 წუთით-და მახსოვს მზის ქორწილში ჯდომა ინახით.
 შეგვრჩა ბოლომდის მგზავრის პარკი და ყავარჯენი.

არ ვიცი ჟამი რატომ დადგა ესოდენ ცუდი:
 იქნება იგი თავიდანვე იყო ამგვარი.
 ასპიდ გველივით იკბინება ყოველი წუთი,
 და თავს ბალიშად ენატრება სისხლის ლანგარი.
 შევსდექით გზაზე, — წინ სავალი ცოტა-ღა დარჩა. —
 და მოვიგონეთ სულის სარკე რამ დაგვითალხა.
 გარდასულ დღეთა წარმოგვიდგა უმიზნო გარჯა,
 და ჩვენს თვალებში გადაიმსხვრა მდუღარე ტალღა.

9.

აღარ მწყურია დავიბრუნო დრო გაქცეული,
 როცა გონებას აბრუებდა ცა განჭვირვალი.
 საკუთარ ცეცხლში დაიფერფლა ჩემი სხეული.
 მეგობრის კუბოს დაჰქვითინებს სული მტირალი.
 მტკიცე ბრძოლითაც ბედისწერა არ გამოკეთდა.
 ვარ ცისქვეშ მარტო და ვდარაჯობ ჩემსავე საკანს.
 ო, ეს ქვეყანა ყოველ მხრიდან ვინ გამოჰკეტა!
 დაბმული სული ვერ პოულობს ვერსად გასაქანს!
 ვდარაჯობ კუბოს და მიცქერის ძვირფასი მკვდარი.
 დალეწილ ფრთებით გაიქროლებს ოცნება მძიმე.
 ბნელ გოლგოთაზე გაბრწყინდება იესოს ჯვარი
 და მთვარესავით აენთება ტანჯვის ბარძიმი.

10.

რა პატარაა დედამიწა: სულ მცირე ბალი,
 დაუსრულებელ სამყაროში მოხეტიალე.
 ყველა ფოთოლზე დასმულია სიკვდილის დაღი.
 ერთია ცეცხლი: უმიზნობის უშრეტი ალი.
 დიდიხანია დათვლილია ყველა სოფელი.
 დატკეპნილ ტყეში ნაცნობია ყველა ყვავილი.
 ყველა სიმღერამ ამოსწურა საგალობელი,
 და არავის სწამს ღმერთი ციდან ჩამოყვანილი.
 მივდივარ მგზავრი, ცისფერ შუქით თვალ-ახვეული.
 ყოველგან ვხვდები ჩემს ნაკვალევს, გავლილს ათასჯერ.
 დახშულ გვირაბის ნაცნობია ყველა ხვეული...
 მოვა სიკვდილი და გზას წყეულს უცებ გადასქრის.

ხარიტონ ვარლუჟვილი

ყ ვ ე ლ ა ს ა დ მ ი

(უოლტ-უიტიშანით)

ვინც არ უნდა იყვე

შენ—

მე ვიცი:

ბოდავ მოჩვენებათა გზაზე.

ყველაფერი: რასაც ფეხით სთელავ, ხელით ეხები—

მხოლოდ ჩრდილია ჩრდილთა, რომელიც დნება და ჰქრება

როგორც ჩრდილი.

ლოცვები და წვალემა, შიში და სიმშვიდე,

ოცნება და სიცოცხლე შენი—

დნებიან შენს ირგვლივ, შენ სდგებარ ჩემს წინაშე

გატიტვლებული!

რა საქმე მაქვს მე შენს ცრემლებთან, შენს ნაღველთან, შენს შრო-

მასთან:

რას ჰყიდულობ, ჰყიდი,

ვინ არის შენი დები, ცოლები, როგორ სცხოვრობ,

როგორ ჰქვდები—

ყოველივე ეს ჩრდილია ჩრდილთა, უფერული ჩრდილი ჩრდილთა.

ვინც არ უნდა იყვე, შენ—

მხარზე დაგაყრდნობ მარჯვენა ხელს,

იყავი ჩემს სიმღერებათ.

საყვარელო

არ გიცნობ და მიყვარხარ!

ბევრი მიყვარდა, მრავალი მიყვარდა მე...

დღეს ყველას ვივიწყებ.

გიმღერებ მხოლოდ შენ ერთს.

ყველას დავტოვებ, მხოლოდ შენთან მოვალ!

ახ, როგორ დავიგვიანე!

ყველა შეურაცყოფდა და გამდაბლებდა შენ.

და თვით შენ შეურაცყოფდი თავს.

ყველა გიმონებდა შენ.

შენზე აღიმართენ მრისხანე ღმერთები, მეუფეები და გმირი მხედრები.
 მხოლოდ მე დავამსხვრეე ისინი.

დაინახე განა სურათზე წმინდა სახეთა შორის ერთი:

ოქროთი მოვარაყებული გვირგვინით?

მე ვწერ სურათებს, რომლებზედაც იქნება სახეები უცნობ ადამიანთა.

და ყველა ისინი

წმინდანებია და დიდებით მალაღნი.

ოქროს გვირგვინოვანი შუბლით.

დიდებას შენსას

მხოლოდ მე ვუმღერი!

ოჰ, რომ იცოდე როგორი მძლეთ-მძლეველი და საკვირველი ხარ?

(დაჩრდილულია შენი თვალები, შენ დააძინე შენი თავი)

შენ—ვინც არ უნდა იყვე:

სილამაზით ვინ შეგედრება!

შენ—ვინც არ უნდა იყვე:

დიდებით, ძლიერებით, ბედნიერებით არავინ არის შენზე უმაღლეს.

ო, ურავანებო ზღვების,

ო, ცეცხლოვანო ვულკანებო,

წყევით აღსავსე მღელვარებავ ზეცის,

შეშლილო მძვინვარებავ მიწის—

ვერვინ მოგლუნოთ თქვენ—ტიტანებო

და ვერ გისროლონ მტვერში!

ი ა ს ა მ ა ნ ი

ქ ლ დ ე ზ ე

უკვე დავკარგე ბედნიერება:
ხეზე ჰკიდია ფრთებით დაბმული.
მზით აღგზნებული მშვენიერება—
გამხდარა ცივი, შორი, აგვული.

და მიჯაჭვეულსა მახლობელ კლდეზე
საშიშ ჟღარას განმარტოებით
წამერთო ენა დასავლის დღეზე,
ჩირგვები მკბენენ მწარე შტოებით.

შორით ნიაგი დაჰქრის ურწმუნო,
მთვარის სხივთ გასდევს მიუსაფარი:
მე ტანჯვა მრჩება აქ საუკუნო!
აქ საფლავისთვის კლდეა საბარი.

და შემოირბენს, დაარხევს შტოებს:
ჯოჯობეთურად მკბენენ ეკლები.
ოჰ, უნუგეზოდ ნულარ დამტოვებს,
მე დიდხანს ვსცოცხლობ, დიდხანსვე ვკვდები!

ჩამობნელდება. დაჰქროლავს ქარი.
ალარ ვიქნები: დამხსნის გამკლელი.
მოინახება თავშესაფარი:
ეგ კლდე, ეგ მიწა ჩემი გამზრდელი.

ოგოლი მუზა

ქ ა რ მ ბ თ ა ნ

მრავალ ბილიკებს გადაეფრქვია
 ჩემი ცრემლები სისხლში ნარევი.
 უფსკრულის სიღრმეს გადაეხვია
 ოცნება წუთით ნამძინარევი.

გამომადვიდა გლოვის ზარებმა
 და წარიტაცა სული მდინარემ.
 საბედისწერო მიჯნის კარებმა
 დაჰფარა სახე ოდნავ მჩინარე.

ვხედავ ბრმადება ჩემი თვალები,
 ცრემლით აივსო სივრცე ნათელი:
 ლამემ წაიღო ყველა რკალევი
 მედგარი ბრძოლით გადანათელი.

და ამ კარებთან შე ის მეძახის,
 მეძახის სული ჩემი სულისა.
 უცხო მხარეში თვალწინ მესახვის
 სახე უდროოდ გადასულისა.

მინდა აგხადო კარებს რაზები
 და დავინახო თვალთა სინაზე.
 უძირო სევდით განაბრაზები
 დავსისხლავ თითებს გულცივ რკინაზე.

მაგრამ ავია ბედის დაცინვა
 და მიჯნა იგი—გადუცელავი.
 სულის ფრთებს ცივი სუსხი გაყინავს
 და შემოსუდრავს ლამის მქსელავი.

და მე—უგულო ჟამის ტუსადი
 კვლავ ვისმენ ტკბილ ხმებს გადასულისას.
 და დაულეველ სევდით ვუძახი:
 მოვდივარ, სულო ჩემი სულისა!

ვარლამ რუხაძე

ჩემი მხიარულება

მე არასოდეს არ მინახავს სკოლის კარები,
 სამიკიტნოში დაქკნა ჩემი ყმაწვილ-კაცობა,
 და, როგორც მწირი, უდაბნოში შენაფარები,
 მარტო ვიყავი, არვის სურდა ჩემი გაცნობა.
 ჩემი ოსტატი უსტაბაში იყო ლოთების,
 „მამალს“ ეძახდნენ მეტ სახელად იმას ამქარში,
 და, როს წკრიალი მოესმოდა სავსე ბოთლების,
 ისე ცეკვავდა, ვით ფოთოლი ვერხვის ამ ქარში.
 შემოიკრებდა ქურდ-ბაცაცებს, ქუჩის კინტოებს
 და გრძელი სუფრა ათასფერად აჭრელდებოდა...
 როს შეთვრებოდნენ — გაირკობდნენ ქუდში ხის რტოებს:
 უკან — ისინი, წინ — არღანი ამღერდებოდა.
 და იყო მუდამ ჩხუბი, შფოთი და ღრიალცელი.
 აგვაცობა და გარყვნილება ურთერთს მოსდევდა.
 ჰქონდა ადგილი ბოროტებას აქ დიახ ვრცელი...
 ან კი მიშვებულს მის ლაგამსა ვინღა მოსწევდა!?
 ჰოდ — მეც ბევრჯერ მიგემნია სილა უბრალოდ,
 ხშირად სიკვდილი მინატრია და შავი კუბო
 და მითქვამს: ისე რად გამწირე ბედო, მუხთალო,
 რომ ამ ქაობში უნდა მოვკვდე და დავიღუპო?!
 მაგრამ ყრუ იყო ჩემს გარშემო ცოცხალი არსი,
 არვის ესმოდა ნორჩი სულის ამონაკვნესი:
 კაცი მზაგრავედა, შხამს მასმევედა ცხოვრება თარსი,
 დედა შორს იყო, ვერ მწვდებოდა მისი აღერსი.
 სულის მეგობრად მყავდა მხოლოდ თეთრი აკაკი,
 და, როცა ყველას ღრმად ეძინა, ფლოზდა სიზმარი,
 მე კა მათობდა გრძნობის ღმერთის ლექსთა რაკრაკი,
 ვიდრე ტოროლას ჰიმნს ისმენდა დილის ცისკარი.
 ახ, ბევრჯერ ხშირად აკაკობა მეც მინატრია;
 ხელთ ამიღია ტრფობით ჩანგი, რომ მეთქვა რამე:
 და, ჰა, გრძნობათა ნამსხვრევები, ვით მინა, ჰყრია,
 და თუ ვერ ელავს — მიზეზია უძილო ღამე.

ლევო ჭიაჩელი

უხნაური მოთხრობები

უფსკრულაშ ზორის

— აჰა, მარტო ვარ და არა ვიცი რა!.. არ ვიცი, რა ვარ, რა ვიყავი, ან რა ვიქნები!.. მყავდა ღელა... მყავდა მამა... და ისინი აღარ არიან! სად არიან ისინი?!

— მეუფეო ჩემო, უფალო!.. აჰა, ვარ და არა ვიცი რა!..

— მყავდა ძმა... მყავდა ტოლი... მყავდა მოზიარე ტკბილის სიყრმისა... და ისინი აღარ არიან!.. სად არიან ისინი?!

— მეუფეო ჩემო, უფალო!.. აჰა, ვარ და არა ვიცი რა!

— მყავდა ქრისტე... მყავდა ღმერთი... მყავდა მფარველი ანგელოზები... და ისინი აღარ არიან!.. სად არიან ისინი?!

— მეუფეო ჩემო, უფალო! აჰა, ვარ და ყოფნა ჩემი არ არის ყოფნა! მარტო ვარ და არა ვიცი რა!.. არ ვიცი, რა ვარ, რა ვიყავი, ან რა ვიქნები!

— მეუფეო ჩემო, უფალო! დიდია უფსკრული წინაშე ჩემის... ხოლო დუმილი შენი კიდევ უფსკრული...

და მთვარიანი იყო ღამე. მყუდრო იყო სოფელი და მივდიოდი შარა გზაზე გრძნობებ-აჯანყებულს. ქვეყანას უცნაური ჰქონდა იერი, და მთვარეს სახე ჰქონდა უცნობი.

ასეთ გზაზე მე არასოდეს მივლია და გარე ასეთი მე არასოდეს მინახავს... ვის უნახავს ასეთი ზეცა, ან მთვარე ასეთი ნეტავი ვისმე თუ ოდესმე უნახავს!..

მარტო ვიყავი და გვერდით მახლდა მე შიში ჩემი...

როგორც სარკეში ისე ვჭერეტი ჩემს თავს მთვარეში, და არ ვიცი, სად ვიყავი მართლა, ნამდვილად: მთვარედანაც ჩემს თავს

ვქვერტლი დედამიწაში, როგორც სარკეში, და აქაც, იქაც იყო უფსკრული...

საშინელია მარტობა ასეთ ღამეში!..

და დავინახე ჩემსკენ მავალი შავი რამ სახე. მყისვე შევდექი.—რა არის მეთქი ეს შავი სახე? საიდან გაჩნდა, რომ არსად იყო?..

— ჰეი, ვინა ხარ?

პასუხი არ არის. ჩემსკენ კი მოდის. შავია იგი და ლანდს წააგავს, როგორც მგონია!

ლანდი?.. ვისი, ან რასი?.. ნამდვილს ვერ ვხედავ!

— შესდექი მეთქი!!

...მთვარიან ღამეში მოჩვენებები ხშირია, ვიცი:—ხეც კი ჩაიდგამს ხან-და-ხან სულსა მთვარიან ღამეში. ქვაც გამოისხანს ხელფეხსა. ხშირად და... ნაფეხურებიც შარა გზის ზურგზე ტან-ხორც შესხმულნი მიმოდინან ხოლმე ასეთ ღამეში. ვიცი. მინახავს. მაგრამ ეს სახე ერთი რად არის? მაგრამ ეს სახე ასეთი რად არის?

— ჰეი, ვინა ხარ?

პასუხი არ არის!.. ჩემსკენ კი მოდის... ვგრძნობ მე მიცქერის მისი თვალები...

— შესდექი მეთქი!

...მთვარიან ღამეში ტყის დედოფლები მიმოჰქრიან კილითი-კიდე. მამაკაცებთან ტრფიალი უყვართ. სასიყვარულო უინი სქირს ყველას მთვარიან ღამეში. სოფელს შიში აქვს ტყის დედოფლების: იმათი კოცნა სასიკვდილოა, იმდენად არის ის ვნებიანი! ვიცი. მსმენია. მაგრამ ეს სახე რომ არ არის ტყის დედოფალის?

— ჰეი, ვინა ხარ?

...ზღაპრებში ხშირად გამიგონია: გმირს ლანდი დასდევს მარტობაში... ეს ლანდი არის მისი ღვთაების. კეთილი არის იგი უთუოდ. მაგრამ მე რომ ღვერთი არა მწამს?.. ზღაპრებიც არ მწამს დიდი ხანია... და ეს სახეცა ისე იქცევა, რომ კეთილისა არაფერი აქვს...

— შესდექი მეთქი!!

მაგრამ სახე მიახლოვდება. საშინელია მისი მიმოხვერა. მისგან სიცივის ლურსმნები სცვივა. თვალებს ვერ ვუშვებ, მაგრამ ვგრძნობ კარგად, და ეს გრძნობა უფრო საშინელია! მისი ჩემს შიშსაც შეეშინდება...

— ჰეი, ვინა ხარ?

...ასეთ ღამეში მკვდრების აღდგომა დასაშვებია. იტყვიან ხოლმე, და შეიძლება მართალიც არის, რომ სული მკვდრისა ლანდის სახით

დადის ღამეში... და თუ ეს სახე სულია მკვდრისა და მოდის ჩემთან შეუჩერებლად, ვინ უნდა იყოს, თუ არა მამა... ან დედა... ან ძმა... ჩემი მკვდარი, ერთი სიტყვითა... და მოაქვს ჩემთვის რამე ამბავი... ან დარიგება... ან გაფრთხილება... მზრუნველობა რამე ჭირისუფლური... „მამა ჩემო.“ და თამამად მისკენ გავექანები... შევსდგები ისევ. „დედა ჩემო“... „მითხარ, საყვარელი ძმა თუ ხარ ჩემი?“ მაგრამ შიშით, ჩემს გვერდით მყოფი, დამიხშობს პირსა და დამხვეს უკანა..

— ჰეი, ვინა ხარ?

მაგრამ ჩემი ხმა უკვე სუსტია, და სახეც იგი მომიახლოვდა.

— შესდექი მეტი!

დავხუჭე თვალი. პირი ვიბრუნე. დავტოვე გზაშარა და გავიქეცი...

„მეუფეო ჩემო, უფალო!“ და გავახილე თვალი მთვარეზე! დავინახე: იქაც გავრბოდი, ხოლო შავი სახე იგი ჩემსკენ ვიდოდა. დავდექე. წინ გავიხედე: მიახლოვდება იგივე სახე!

— ჰეი, ვინა ხარ?

...ღმერთმა იცის გამოცდა კაცის. ალბად არსებობს ღმერთი, განგება. მე რომ არ მწამდეს, ეს მას არ ნიშნავს, რომ არ არის იგი განგება. იქვეები ჩემი იმდენი არის, რამდენიც აზრი ამ ქვეყანაზე, და იქვი მთავარი—მე ვარ თავად... ღმერთს სურს მოქცევა ჩემი სულისა და სახე ესე მოგზავნილია მის მიერ, რათა ვირწმუნო იგი!.. თუ ასე არის, მე კარგად მახსოვს „მამაო ჩვენო“, და პირჯვრის დაწერა ვიცი მე კარგად!.. მაგრამ ეს სახე ღეთისგან არ არის. იგი მაშინებს მე ახლა უფროს...

— ჰეი, ვინა ხარ?!

...იქნებ, ეს სახე ჩემი ლანდია, მთვარის შუქებით გატყორცნილი ჩემგან სივცეში. თუ ასე არის, სადღა გავრბივარ?.. ჩემი ნამდვილი მეც იყოს იგი, საშიში მაინც აღარ იქნება. თუ ერთი ვარ, რად არ შემიძლია ორიცა ვიყო?.. თამამად მინდა გაუსწორო მე მას თვალები და გაულიმო, ვით კეთილს ნაცნობს... მაგრამ შიში წინ დამიდგება... შემრუჯავს იგი რისხვის ცეცხლითა...

— შესდექი მეტი!..

...მთვარიან ღამეში სიკვდილიც დადის. იგი შავია, როგორც ეს სახე. თვალებიც, ვგონებ, სიკვდილისა აქვს... იყოს სიკვდილი! განა არ ვიცი ვერ გავექცევი ბედისწერასა!.. იყოს სიკვდილი, ოღონდ სხვა არა!.. სხვა არა ოღონდ!.. მაგრამ...

— ჰეი, ვინა ხარ?! მანდ შესდეგ მეტი!

შევაქცევ ზურგსა მე კვლავ სასწაულს და გავიქცევი ახლა სხვა მხრითა. მაგრამ პირდაპირ ჩემსკენ მომავალს დავინახავ წინ მზავ სახეს! მყისვე ვიბრუნებ კვლავ მისგან პირსა და კიდევ სხვა მხარეს ვილტვი მისაგან... ხოლო ამ მხრითაც წინ დამიდგება საშინელება.

— ჰეი, ვინა ხარ?

..საშინელია გზაზე დაბნევა, საშინელია ღამით დაბნევა. მოჩვენებებსა ჰბადევს დაბნევა და გონების ფუძე ირყევა მისგან! მაგრამ მე ხომ ჩემს სოფელში ვარ! მგონი, სახლამდის ხელითაც მივწვდე! არა! აქ თამაშია უთუოდ რამე:—აი, შუქი მთვარისა სრულიად შემთხვევით შექრილა ტვინში, და ერთ ერთ უჯრედში მოთავსებულა! და იგი არის, რეფლექსის სახით რომ მევლინება ღამის სივრცეში... თუ ასე არის, ხელის შეხებით დავრწმუნდები და გავიციებ ამ ჩემს ამბავზე!.. მაგრამ..

— ჰეი, ვინა ხარ?! შესდექი მეთქი!

ვილტვი. გავრბივარ ზურგშექცეული. მაგრამ შევსდგები ზარდაცემული: ჩემს წინ ისევ იგი სახეა. მიმოვიხედავ: ყველა მხარიდან ჩემსკენ მოიწევს საშინელება! რამდენი არის? ერთია თითქო, მაგრამ ათასად მეხვევა გარსა. მთელი ქვეყანა ლანდებად არის გადაქცეული. ციდანაც მცვივა თავზე ლანდები!.. ერთი... იგივე აქაც, იქაცა!..

— ჰეი, ვინა ხარ?

ვერ არღვევს ღუმილს ჩემი ძახილი და საშინელებით გარემოცული თითონვე ეხდები საშინელება ჩემივ თავისთვის..

უფსკრულიდან უფსკრულს ანათებს მთვარე, და შავს სახეებს ყოველ მხარიდან ჩემზე მოაქვთ იერაშები. არსაით გზა. ხსნაცა არსაით. სული ჩემი ღალადებს ლოცვას.

— მეუფეო ჩემო, უფალო! უფსკრულებს შორის ვარ მომწყვდეული!.. მაგრამ პასუხი კვლავ ღუმილი არის, და ღუმილი იგი უფსკრულთ უფსკრული ჩემი ყოფობის... შავთა ფრთათა ვიგრძნობ შემოკვრას..

— ჰეი, ვინა ხარ?..

დენა შეგელაა

წ ა წ ყ მ ე დ ი ლ ი ბ ე რ ი

I.

ფილემონ ბერი...

დატვირთული სასოებითა და ლომის ფაფარივით ველურად დაწეწილი შავი გრუზა თმებით... მისი გამოხედვა სასოებრივ სიცივესა და სისასტიკეს ასადგურებდა გულში. ქადაგებისას მისი სათნოებით აღსავსე თაფლის ფერი თვალები მუგუზღებივით აენთებოდნენ ხოლმე და მის ქარიშხალისაგან გაცრეცილ ბაგეოვან ცეცხლის გველები სცვივოდა ნაპერწკლებად...

ჯუმათის მონასტერი დაეუფლა მის სულს... მონასტერი აზიდული ცაში, მონასტერი დროშის ტარის თეთრ ბუნჩუკივით ატყორცნილი ცის ლაქვარდში, და დატვირთული ცისფერი სერაფიმებითა და ლაინის ფერი ზეცით.

ჯუმათის სერზე არ იყო გასაქანი, მისი მცირე მოედანი უფსკრულებით იყო ჩახლექილი და იქიდან წიფლებისა და რცხილების დაფოტრილი ხეები ბნელ ხახიან დაღრქენილ გველვეშაპებივით სდარაჯობდნენ მონასტერს. აზიდულიყო იგი უბსკრულეებში თეთრ უმწიკვლო დედრფალივით და ზეციდან ამაყად დასცქეროდა ფოთს, პალიასტომს, უქიმერიონს...

აქარის მთები შორიდან სდარაჯობდნენ ბაყბაყ მდეგებივით და მათს მესხიერებაში ოდნავ ილანდებოდა ამირანის ტვინის დამაბნელებელი ბრძოლა და მისი დაზიდული მკლავები, რომლის სიმძიმეს დედამიწა ვერ უძლებდა და მწიფე ხილივით მოწყვეტას ლამობდა.

შორს ზღვა და იქიდან აზიდული თეთრი მოხუცებული გოლიათები, — სვანეთის ქედი და იდუმალი წარმართული ლოცვა შეიდმკლავიან მრისხანე ბოჩი-ლმერთზე. ღამით კუდიანების ასული და ამ ქედზე აბოტებული ქაჯები და უშნო ოჩი-კოჩები...

თეთრი მონასტერი კი ნაზი, როგორც კდემამოსილი დედოფალი. გრძელი ვიწრო სარკმლებით და გრეხილ ვაზის ჩუქურთმებით. წმიდა სანთლისა და ქრაქის კიაფი მთავარ ანგელოსის მინანქრიან

ხატის წინ. დამწველი ლოცვა და ახლად დაღვრილ ცრემლებით გამთბარი საცრემლოები...

ირგვლივ უსიერი ტყეები და იქა-აქ მონადირეთა მიერ დანთებულ ცეცხლისგან ავარდნილი ბოლი. წყავი და ურთხელა ეკლებში დაბურდული... მგლების ყმუილი და ტახების ოხვრა წიფლებში...

შორს მეძებრების წასისიანება და მათი ყეფა. ხანდახან მოწყვეტილი მეწყერი და საშინელი ხრიალით დაშვება ჯუმათის უბსკარულოვან კალთებზე და ამ ხმაურობის გამოძახილებად გადატყორცნა მთის ორწოხებში და დამფრთხალ ირმების შტოებიან დაყურადებულ თავების გამოყოფა ხეებში.

ნაზი ნიამორები კისერ გაწვდილნი ეალერსებიან ლილის ფერ ზეცას ნებიერ ცოხნით.

ასეთი იყო ჯუმათი!..

სასოება და ლოცვა იყო გამეფებული მონასტერში. ბერები ლოცვაში და ღვთის სამსახურში ატარებდნენ მთელ დროს.

მოწყვეტილნი სოფელსა და მის ქრიაშულს.

ღამით მიყრუვდებოდა ხოლმე ყველაფერი და საშარისებური მყუდროება დასადგურდებოდა. მხოლოდ იქა-აქ სენაკებში გაისმოდა ლოცვის ხმა და სკვნილის გადათვლა.

მთვარე უხვად აფრქვევდა ქარვისაგან დაწურულ ნელსაცხებელს და ზმანებით დაიტვირთებოდა ყველაფერი.

ხანდახან თუ გაისმოდა წმიდა, სამღვთო მუხების ძირში ტურების შეშხარავი მოთქმა-კივილი და ფოცხვერის უშნო წამოყეფება.

აქედან ჰფლობდა ფილემონ ბერი გამჭრიახი თვალებით, თავის სამწყსოს. მისი თვალები ბებუთივით ბასრნი იყვნენ და მის არწივისებურ გამოხედვას არაფერი დაემალებოდა.

მისი გული შეწუხებული იყო გურიის მთავრის ჯაბა გურიელის უხნეო საქციელით, რომელმაც თანამეცხედრე თვისი სახლში გაუშვა და სჯულიერ მეუღლის მაგივრად აფხაზის ქალი ფერადინა დაისვა ხასად.

სარწმუნოება ილახებოდა, სარწმუნოება, რომელმაც გამოიტანა საქართველო საუკუნოების დამტვრეულ ხომალდებივით ერთი მეორესთან ჭიდილისაგან აბობოქრებულ ზღვაში.

ვალადებული საქართველო აივსო ნადავლით.

საქართველო ფუფუნებაში და ომის წყურვილში იხრწნებოდა.

ოცნება მაშრიყ-მალრიბზე ვალაშქრებით...

ვეფხის ტყაოსნის ვნების ცეცხლით დახვეწილი სულის აყივლება

და რაინდულ ტრფობისა და გასაქანის ძიება... კარის მგოსანთა გამეტებული შეჯიბრება მეფის მადლიერ თვალების შემონათებასთვის... და შემფოთებულ წმიდა ბერს ფიცხი მიწერ-მოწერა ჰქონდა სინას მთაზე, ათონში, გელათში...

მისი ქადაგებანი ანთებდნენ მრევლს. ის იყო სიამაყე ჯუმათის მონასტრისა. ღამით იგი ლოცულობდა გატაცებით, ლოცულობდა სულის მილევამდის. წმიდა და ძვირფასი სახარება ლოცულობდა აქ, სახარება ღვთიური ასოებით დაწერილი. გახუნებული, გამოყვითლებული ფურცლები ეტრატისა, იქა აქ თავლის სანთლით დაწვეთილი და სველი თითით გადაშლის გამო კუთხე აზნექილი, უნაბის ფერ მანიატაჟურებითა და მოსიყვარულე ხელით წითელ ასომთავრულით ამოხატული ქარაგმიანი ხუცური...

და ერთ ღამით მან საშინელი, გზააუხვეველი მოუსვენრობა იგრძნო, გადაბრუნდა ხმელ სარეცელზე, სცადა წაძინება, მაგრამ თვალბს რული არ ეკიდებოდა, გადმობრუნდა,—უარესი. უეცრად წამოიჭრა თმა გაჩეჩილი ბერი, ქვეშ დაგებული ჩალა აიღო, გადაატრალა და შემდეგ ისევ დაეშვა მოწყვეტით, მაგრამ მაინც ვერ ჰპოვა მოსვენება, რა აწუხებს ასე წმიდა მოძღვარს, რა?... რა უფროთხობს ძილს, რატომ არ უნდა ვიღაცას, იმ მოუსვენარს მთელი ღლით დამაშვრალ ბერს მოსვენების ნება მისცეს.

ბევრი იტრიალა ბერმა სარეცელში, ბევრი, მაგრამ არ იქნა... უეცრად მას რალაც, თითქოს თავგის ხირხნასავით მოესმა სენაკის კუთხეში. დააკვირდა,—არაფერი. ხირხნა კიდევ განაგრძობდა, ბერი დააშტერდა და უეცრად მან დაინახა, რომ საზიზლარი, მაიმუნის ლეკვის ოდენი ქინკა გადმოხტა კუთხიდან და ხითხითებდა იგი, ხითხითებდა და ხითხითით ელვის სისწრაფით შეხტა ბუხარში და სახურავში აიჭრა.

შემფოთებული ბერი წამოიჭრა გაჰკრა კვეს-აბედს, აანთო თავლის სანთელი ხატის წინაზე, დაემხო და ლოცულობდა, ლოცულობდა...

ჯაბა გურიელის საქციელი უნდა იქმნას გამოსწორებული, მაშ რა არის ეს ჭინკები წმიდა სენაკში... სამწყსო წარყვნილი იყო ასეთი მაგალითით და ბერს ბოლო უნდა მოეღო ასეთ უსჯულოებისათვის. დიდხანს ლოცულობდა ბერი დამხობილი ოდნავ მოწითანოდ განათებულ სენაკში, სადაც ხახვის ფრად და უცნაურად ილანდებოდა მთავარ ანგელოსის ხატი. სიწყნარე იყო სამარისებური და ამ სიწყნარეს, თითქოს კიდევ უფრო აძლიერებდა სადღაც ქვევით, უფსკრულში ერთფეროვნად მოჩხრიალე ნაკადული. გამოწითლებული

ფიცრით ნაშენი სენაკი დანესტილი იყო თავლის სანთლისა და საკმეველის სუნით და სული მძიმდებოდა, ბრუვდებოდა...

და ბერის განიერი ბეჭები ისე იყვნენ წახრილნი, თითქოს ვერ უძლებდნენ სასოების სიმძიმეს, თითქოს ეს ბეჭები დატვირთული იყო ჯუმათით და იზნიქებოდა, ტყდებოდა...

ლოცულობდა იგი დიდხანს, ლოცულობდა... მისი თვალები, დაინამა მომჯადოებლად წმიდა სანთელზე მოკიაფე ცრემლებით. ლოცულობდა ბოლმის შემოწოლამდის.

და მან თავი ისე იგრძნო, თითქოს იღრჩობოდა, სულთქმა ეკვროდა, თითქოს ტვინი გადუბრუნდა, ტვინი ეღრძო და ბნელდებოდა ყოველივე იზნიდებოდა. და ამ სიბნელეში გაისმა ტვინის დამაბნელებელი გრიალი, თვალების დამთხრელმა ელვამ გაჰბზარა უკუნეთი და დიდო, უზარმაზარი ღმერთი ჩამოინგრა ზეციდან, დაეცა დედამიწაზე და საშინელი ქუზილით და ბრწყინვალეობით გაივსო ყველაფერი, შიგნიდან გამომდინარე ბრწყინვალეობით; დაეცა ღმერთი დედამიწაზე დიდი, თვალუწვდენი, ჯუმათის სერის ოდენი, არა, როგორც სვანეთის ქედი, არა, კიდეც უფრო დიდი, უფრო განუზომელი და მის დაცემაზე შეირყა დედამიწა, დაიბზარა და ბერმა იგრძნო, რომ ფეხქვეშ დედამიწა იფშენიტებოდა, აიმტვწრა, აიმტუტა ყველაფერი მტვერითა და ალიაქოთით და ბერმა იგრძნო რომ მისი სხეული დადნა ღმერთის ბრწყინვალეებაში და ღმერთში დანთქმული მიჰქრა სადღაც, მიიბნიდა...

მეორე დღით ფილემონ ბერი გულშეწუხებული იპოვეს ბერებმა თავის სენაკში და პირჯვრის წერით ამბობდნენ, რომ იმ ღამით დიდი მიწის ძვრა იყო...

II.

გურიელის სასახლე... დარბაზი... გაშლილი გრძელი სუფრა... ყანწები და კულები ერთი მეორეს ეცილებიან პირველობაში... საქმელში დასვრილი თითები... სიმღერა... ქეიფი... ბადიებისა და აზარფეშების შეჯახება... ლოთური ბუტბუტი:

— გაუმარჯოს მეფე თამარს, გაუმარჯოს, მის ახლად შეძენილ ვაჟს!..

ზეიმი... ჰაერში ატაცებული სასმისები... ახლად შეძენილ ტახტის მემკვიდრის საბედლოთ გალაშქრებაზე ოცნება... მაშრიყი და უთვალავი ძვირფასი ქვებისა და ხალების თვალის მომქრელი ფერხული...

გაისმის მშობლიური სახელები:

— ტაბახმელა...

— გეგუთი და გელათი...

— უფლის ციხე...

— რუის-ურბნისი

სახელები ცეკვავენ ძვირფას ქვების ფერხულში, ირევიან...

ჯაბა გურიელი ზის კუშტი, მოკმუხენილი... მის მოუხეშავ მზისგან გამომწვარ სახეზე ხმლის მორჩენილი ქრილობა ნაოკდება...

ქულაჯები და ყარყუმის ბეწვი ეალერსება სტუმართ სხეულებს...

ძვირფასი ქვები კისკასობენ ბანოვანთა ოქსინოს და დიბის საშოსელზე... ლავაშები ქანდრის ფურცლებივით იხევიან... ღვინო ნიაღვარივით თქრიალებს შექეიფიანებულ სტუმართა ძარღვებში...

ირევა ფერები, შეშლილი დარბაზი ტრიალებს მომჯადოებელ სინაზით... თამადა ხელმძღვანელობს სუფრას და მისი ომახიანი ბრძანება გრგვინავს დარბაზში...

იქ ვიღაც ღიღინებს თავისთვის... აქ გატაცებული ბაასი ცხენის ღირსებაზე...

დავა ისრის ტყორცნაში და მემიზნეობაზე... ფერადინა კი ზის ბანოვანთა შორის ამაყი და უღვთო თავის სილამაზით... ქართული კაბით ამოსხებილი წელი... წინ გადმოწოლილი დაღალები... მისი თვალები ორ დობილ ღამესავით არის მიბნელებული და შიგ ორი ნაღვერდალი იღველფება დამწველად...

ვნებიანი ზმორება... განუსაზღვრელი ჟინი გაშიშვლებისა და ცხელ ქვიშაზე გორვისა... ღვინო ნიაღვარივით იღვრება იატაკზე... მანდილოსანთა მაშაიები სისხლის ფრად არიან მტრედის ფეხებივით შეღებილნი დაღვრილ ღვინოში...

საზი და ზურნა... შექეიფიანებულ მონადიმეთა ზმებით გაშაირება...

ერთი სასტიკი ზმა გადასროლილი მეორისაკენ...

რისხვა და მეხე ამის გამო... ხმალში გაწვევა... მანდილოსანთა შემკრთალი სახეები...

ჯაბას სისხლს მოწყურებული თვალები...

მოწინააღმდეგეთა თვალების აკვესება... ხმლის აელვება და სუფრაზე გადაფრენა... თვალის დახამხამება და გულგანგმირული მოწინააღმდეგე სისხლის ფერ ქულაჯით სცურავს თავისსავე სისხლში...

ღვინო და სისხლი... ჩოჩქოლი და აურ-ზაური...

თამადა წესიერებისაკენ მოუწოდებს...

— განა ღირს ქეიფში დაღვრილ სისხლზე ასეთი ამბავი?..

ყიენა და ღრიანცელი... სისხლი და ღვინო აბნელებს თვალებს...

სისხლისა და ღვინის წყურვილი... სისხლის აღებისაკენ მოწოდება...

ხმლების ჩხარუნი...

შეცრად გაისმის ომახიანი ბრძანება გურიელისა და ფერ დაკარ-
 გული ხმლები ქარქაშებს ეძებენ დასამალავად...

მოკლული გააქვთ...

რჩება ცარიელი სკამი მოკლულის მაგივრად!..

ცარიელი და დამნაღვლიანებელი სიცარიელით!..

ობოლი სკამი!.. ცარიელ სკამში მოკლულის სისხლიანი ლანდი!..

მოკლულის ლანდი და ქეიფი...

წინწილ-ებნის კენესა... უნიანი ზმორება ვაჟაკებისა... უღვაშე-
 ბის თავმომწონე გრეხა და მოჯავარებული ხმლის ტარზე ხელის
 შევლება...

ფერადინა ზის ანთებული ცეცხლის ფაფარივით, მზაკვრულ მოხ-
 დენილობით...

საზი უკრავს მხიარულ, ვნებიან ცეკვას...

— ფერადინა, ჩემო საუნჯევ, იცეკვე, ფერადინა, იცეკვე და ისიც
 პხოლოდ ჩემთვის!..— ევედრებოდა ჯაბა ფერადინას, — ყველას თვა-
 ლებს დავთხრი, ვინც შენის ცეკვით დასტკბება!.. მაშხალით ამოვ-
 წვაგ თვალებს!.. იცეკვე ფერადინა, იცეკვე და მთელი ნადავლი,
 ჩამოტანილი ქირმანიდან შენ ფეხთ ქვეშ დაითანტება...

ფერადინა უარზე არის... კოპწიაობს... მაგრამ ჯაბას მუდარა მაინც
 სჭრის...

დგება ფერადინა მოღერებული, როგორც გედის ყელი... საზის
 ხმაზე ერთი ვნებიანად შეკრთება, წელში ონავრულად მოზიდულ
 მშვილდივით გაიმართება, გაშლის მკლავებს და დაუვლის ფერადი-
 ნა... ცეკვავს ფერადინა... ცეკვავს გატაცებით, ცეკვავს თავდავიწ-
 ყებით, ვნებით და მისი ლამაზი მაშაია, მისი ლამაზი ფეხები ისვ-
 რება უხვად დაღვრილ სისხლში და ღვინოში... დარბაზი იბნიდება...
 რინდდება... და მისი მოხდენილი სხეული თეთრ სამოსელში გა-
 შიშვლებული სატეგარივით ელავს დარბაზში... ცეკვავს იგი სისხლ-
 ში და ღვინოში...

თვითონ სისხლი და ღვინო...

სტუმრები გარინდებულნი... თამადა მიყუჩებული... ყველა აღგზნე-
 ბული...

ჯაბას ხარბი თვალები...

ჭკრება ყველაფერი, არაფერი არ არსებობს გაა და ფერადინას
 აელვარებული, ავარვარებული ცეკვისა...

და შეცრად იღება კარი... იღება კარი და იმართება შავი ბერი
 სათნოებით ანთებულ თვალებით...

ჯვარი და ღვინო...

ბერი ფერადინას დანახვისას თითქოს შეკრთა...

რა ემართება ბერს?.. არაფერი!.. არაფერი... იგი ისევ ის წმიდა ბერია...

და გაისმის საშინელი წყევა ბერისა!.. შეჩვენების სიტყვები მორიგ-ლებივით იკრუნჩხებიან დარბაზში და ჰშხამავენ მსმენელთ...

ზარდაცემული ფერადინა ფეხის თითებზე გაყინული...

სტუმრები შემკრთალ სახეებით... რისხვა და მეხი...

გარინდებული, უმწეოდ მიყუჩებული დარბაზი...

ზარდაცემული სტუმრები ენა ჩავარდნილნი... გარინდება და დაბნევა...

მოკლულის ცარიელი სკამი დამნაღვლიანებლად...

და ფერადინა ჰქრება დარბაზში...

ფერადინა ბერმა გაიტაცა...

ფერადინა ბერს ეკუთვნის...

ფერადინა ჯუმათს ეზიარა...

ჯაბა ფერდაკარგული... სტუმრები გაქვავებულნი...

გათავდა ნადიმი...

III.

ლამე წყნარი ანგელოსებით დათოვლილი.

ქვევით ღრანტეში ნაკადულის ხმაურობა და წისქვილის ნაღვლიანი ერთფეროვანი ხრიალი...

ცა ლურჯი, მთვარით მოღერებული... უცნაური ლანდები...

დიდხანს ლოცულობდა ბერი თავის სენაკში, დიდხანს... გამოვიდა გარეთ გოროზი, შავი... გაიარ-გამოიარა... შემოიჟარა მონასტერს...

მივიდა უბსკრულის პირთან და შეჩერდა... მის სულს მოსვენებას არ აძლევდა რაღაც ექვები...

რა დაემართა ბერს იქ გურიელის სასახლეში, რამ შეაკრთო იგი?.. ნუ თუ ფერადინას დანახვამ შეაპარა მის სულში ცოდვილობის გველი?.. არა, არა!.. იგი მტკიცეა და ამაყი თავისი წმიდა ჯვარით!..

ბევრი ილოცა მაგრამ სულს სიმტკიცე მაინც აკლდა...

შორს, სადღაც ტყეში ბუმ საზარლად დაიჭყვივლა... ბერი შეკრთა... პირჯვარი გადისახა... სადღაც ტყის სიღრმიდან ნაღვლიანად გაისმოდა წრომის იდუმალი ძახილი...

ბერი კი იდგა ექვებით სავსე... მას რაღაც აწუხებდა სასტიკად... წამოწვა უბსკრულის პირას და შორს მთვარის სხივებით რძის ფრად მოლანდულ ეწერს დააშტერდა...

დიდხანს ფიქრობდა იგი, დიდხანს...

იქვე მონასტრის თავლაში ჯორმა დაიფრუტუნა, რაზედაც შეპკრ-
თალი ბერი შეხტა, წამოიწია, მაგრამ ისევ ჩაიკეცა.

სენაკები მიბნელებული... მხოლოდ ერთ სენაკში ბეუტავს ნაღვლიანად
სისხლნაკლები ქრაქი...

ეს ფერადინას სენაკი იყო...

სენაკის გვერდით ისლით დახურული ხულა იდგა როკაპივით იდუ-
მალად მოფუსფუსე წელში მოხრილ კბილჩაცვენილ დედაბერივით
შიშის მომგვრელი ღამურ ლანდებით...

დიდხანს ფიქრობდა ბერი, დიდხანს... რაღაც სასტიკი არ ასვე-
ნებდა მის გულს და თითქოს ჰზომავდა რაღაცას... მერე კანკალით
შუბლზე ხელი ვადისვა... ჩაფიქრდა... უეცრად იგი წამოიჭრა, გაი-
მართა ახოვანი წელში, ცალი ხელი ზევით ასწია, თვალები ზეცაში
აღაპყრო და ხმა ზალლა დაიძახა:

— მე მრწამს!..

— მე მრწამს!..—გაიმეორა გამოჯავრებით, თითქოს დაცინვითაც
საღლაც მთის ნაპრალებში გამოქვაბულში მიკუნჭულმა გამოძა-
ხილმა...

— მე მრწამს!..—გადათამაშდა კიდევ საღლაც შორს გამოხმაურე-
ბით... და მთები შეზანზარდნენ, თითქოს შეირყნენ გუგუნით გო-
ლიათების ქუდებივით...

ბერი დიდხანს უსმენდა ნაპრალებში მოგუგუნე გამოძახილებს... მე-
რე მხრები სასაცილოდ აიჩეჩა და მწარე ღიმილი გაისრისა მის
ბაგეებზე...

სიჩუმე...

ბერი დგას შავი ყორანივით, შავი უმწეო ღიმილთ...

— ფრთხილად ბერო, ფრთხილად!..—ჩაიხითხითა იქვე ჯაგებში
ვილაცამ.

ბერმა მოიხედა და ჯაგებში მიმალული ცბიერი, გარუჯული ქინკა
დაინახა და ხარდაცემული უკან მოაწყდა პირჯვრის გამოსახვით,
მაგრამ მან იგრძნო, რომ მხარზე რაღაც დააჯდა და ხელს უკა-
ვებდა, ხელს უშლიდა ჯვრის გამოსახვაში, წაივლო მხარზე ხელი
და გარუჯული ქინკა ხელიდან კალმხივით გაუსხლტა, საოცარ ქი-
ხვინით გადახტა და წიფლის ღრუში შექვრა...

და ხითხითებდა ქინკა ღრუში, ხითხითებდა და მუცელზე ხელს
ივლებდა თავშესაქცევ ოხვრით...

ბერმა პირჯვარი გადაისახა და შეშფოთებული მოჰშორდა წაწყმე-
დილ ადგილს...

შეხედა ზეცას, შეხედა მთვარეს და აპყრობილ ხელებით დაეძინა მუხლებზე... ლოცულობდა იგი, მაგრამ ის მუნიანი ჭინკა მაინც არ ჰშორდებოდა მის გონებას, ის ერთი ბეწვა, ერთი ციდა... მან მეტი ვერ შესძლო და მტკიცე, გადაწყვეტილი ნაბიჯით გასწია სენაკისაკენ... გადასწყვიტა მოქცევა ფერადინასი და დედათა მონასტერში გაგზავნა.

გველის წიწილი მოშორებულ უნდა იქმნას...

აი მივიდა სენაკთან, ცოტა ხანს შეჩერდა, ყური მიუგდო, —სიჩუმე იყო სამარისებური. კიდევ დაუჟაკუნა, —ხმა მაინც არ ისმის.

ბერმა შეალო კარი და მის თვალთ წინ წარმოდგა სურათი საშინელი თავისი ცოდვილობით, ქალი იმავე სამოსელით, იმავე სისხლში და ღვინოში დასვრილ მაშაიებით იწვა ხმელ ლოგინზე და ეძინა, ეძინა უღეთოდ ლამაზს, მზაკვრულად მომხიბლავს... საყელოს საკინძე გაჰხსნოდა და სპილოს ძვალივით თეთრი მკერდი გამოსჩენოდა... დათლილი ფეხები წვივებამდის უჩანდა და ისე მომხიბლავი იყო იგი ღარიბ საკანში, სადაც გამხდარი ხატები და გამხმარი ბზის შტო ეკიდა, რომ ბერს სულს შესტაცა და კედელს მიეყრდნო, ხელი უხერხულად იქვე სპილენძის თუნგს წაჰკრა და ხმაურობით ძირს დაგორდა.

ფერადინა შეკრთა, თვალეები მოიფშვინტა, ტანში ველურ კატასავით ონაერულად გაიზმორა და ბერის დანახვისთანავე შემკრთალი წამოიწია, შემდეგ თითქოს რალაც ცბიერი აზრი დაებადაო თავში ჩაიკეცა, ღიმილით ხელახლა გაიზმორა და მკერდი მთლად გაელეღა... გატყდა ბერი...

მას მუხლებმა უსუსტეს და ერთი პირობა გაქცევაც კი დააპირა, მაგრამ თავი შეიკავა.

— რა გინდა ბერო?.. — შეეკითხა იგი ბერს და მომხიბლავი თვალეები მიანათა...

ბერმა ძალა მოიკრიფა და მტკიცე ნაბიჯით წარდგა წინ.

— მოგიწოდებ შენ, ასულო ბაბილონისავე, განუტევო მრუშობა და ლიზლობა, რამეთუ მოვა ქრისტე და მსაჯული ქვეყანასა და გენასა და კუპრს მიეცემა საწამებლად სული შენი!.. — დაჰქუხა ბერმა რისხვით.

ქალი, თითქოს ერთი პირობა შეკრთა, მერე გადაწვა სარეცელზე და მცირე ხანს შემდეგ წყნარი დამცინავი კისკისი გაისმა მისი; კისკისებდა იგი, კისკისებდა და მთელი მკერდი უტოკავდა სიცილით.

მერე უეცრად წამოიწია, ალაპყრო ხელები და ანთებული, აგაჩხვინებული თვალებით დაიწყო:

— რა კარგი ხმა გაქვს ბერო შენ, რა კარგი!..

სთქვი კიდევ რამე, სთქვი, მათრიე, მლანძღე, ოღონდ ხმა ამოიღე!..

შე მინდა კიდევ გავაგონო შენი ხმა, იგი გამოქვაბულივით, არა!..

იგი ზარით გუგუნობს!.. მე მიყვარს ზარის ხმა, მაგრამ არ მიყ-

ვარს მისკენ წასვლა!.. სთქვი ბერო, რამე, სთქვი!.. სწორედ ასე

გუგუნობდა შენი ხმა იქ, სასახლეში და ამ ხმას გამოვედევნე!.. შენ

წმიდა ბერი ხარ!.. შენ წმიდა ხარ ბერო, მაგრამ მე არ მესმის

შენი სიწმიდე!.. რა ნება გაქვს შენ იყო წმიდა და უცოდველი ამ-

დენ ცოდვილებში?.. ვინ მოგცა მაგის ნება!.. შენ, უმანკო ბერო,

არ იცი რა არის სიცოცხლე, არ იცი რა ტკიბილია სიცოცხლეში

თავდავიწყება... მითხარი რამე ბერო, მითხარი, მე ველი შენ ხმას,

მე ვიძირები შენი ხმის გუგუნში და ისე კარგია იქ, ისე კარგი!..

შეჩერდა ფერადინა და უსახლდროდ მოწყურებული თვალებით

შესცქეროდა ბერს, თითქოს მის სულში ჩაძვრომას ლამობდა...

ბერს თითქოს ურო დაჰკრესო თავში ისე გარეტდა... არაფერი

ესმოდა, განძრევაც კი არ შეეძლო ისე გაიყინა, ამოსუნთქვაც კი

ვერ მოეხერხებინა!.. თბილად და მყრუოლავი უჩვეული სიტყბოთი

ჩქრიალებდა მის გულში რაღაც...

ხედვა დაუბნელდა და ყველაფერი თვალის მომჭრელ სისწრა-

ფით ტრიალობდა... ფერადინამ ხელახლა დაიწყო ვნება აფიცბე-

ბულმა ხმის ცახცახით:

— შეხედე ამ მკლავებს, შეხედე ამ მკერდს, რომელმაც ასე ახალ-

გაზღურად ჰფეთქს, რისთვის მომცა იგი მსაჯულმა თუ მისით არ

დავთვრები!.. რისთვის გაქვს ეგ ლამაზი ხუჭუჭი წვერები, თუ მას-

ში ქალის კოცნას არ დაარჩობ, რისთვის გაქვს ეგ ანთებული თვა-

ლები თუ მისით სიცოცხლეს არ დასწვავ!.. არა ბერო, არა!.. მე

არ მესმის შენი სიტყვები და გამანებე თავი!..—დაიძახა ჯიუტად

მან და მერე უეცრად მოშვებული, კატასავით ზმორებით მისკენ

გადიხიდა და წვერებში ხელით წაეტანა.

ბერი ხმას არ იღებდა.

— ჰხედავ ჩემ სხეულს, როგორ დნება იგი ცეცხლის მოლოდინით,

როგორ იღველფება?.. შეხედე ჩემ მკლავებს. განა იგი იმიტომ არ

იღუნება, რომ ვნება აფიცბებული ვაჟი მიიკრას მცხუნვარე მკერდში.

— განაგრძობდა ფერადინა უღვთო, ბოროტი...

ბერმა შეჰხედა ქალის მკლავებს.

ბერის ფიქრები:

მაშ რისთვის იყო საჭირო ასეთი მოზდენილი მკლავები, ეს ლამური თვალები, ეს აშოლტილი, ალორთქილი სხეული?..

და მან იგრძნო თითქოს ფეხქვეშ ნიადაგი ეცლებოდა და სადღაც სივრცეში მისცურავდა. აირია ყველაფერი, აზმღვრა, ამტუტდა და ამ ამღვრევაში ბერს რაღაც სიმღერა მოესმა, ყური მიუგდო: სიმღერა გარკვევით ესმოდა, საოცარი სიმღერა, ტკბილი და მერყოლაჟა... ხმები უსაზღვრო ჟინიანობით, ბუმბლიან ვენებაატანილ კატებივით იზმორებოდნენ, იკრუნჩხებოდნენ და ჰკოცნიდნენ წვერებს, ჰკოცნიდნენ ლაწვებს... ეს სისხლის სიმღერა იყო, სიმღერა აღვზნებული, მცხუნვარე და ტკბილი... გაყურდა ბერი და ყურს უგდებდა ამ ქარიშხლიან, ანთებულ სიმღერას, ყურს უგდებდა ბერი და თითქოს ჰქრება ყველაფერი და სიმღერაა მხოლოდ და სხვა არაფერი, სისხლის სიმღერა.

და იგი ჰგრძნობს ამ გაბრუებაში, თითქოს ვიღაცა ფათურობს მის სხეულში და სულში მიუძვრება სასიამოვნოდ და ისიც უსაზღვრო ნეტარებაში დაღვეს სულს, დაიკარგება... ნეტარებაში... დაიკარგება... ოჰ, რა კარგია ასე, რა კარგი!..

ბერი მიფრინავს სადღაც, სიმღერა თანდათან ძლიერდება, ცხელდება და იგი იწვის ამ მდულარებაში, ცხელი სიმღერა სწვავს მას, სული ეხუთება, იკარგება... აი ქრება... აი... აი... გაჰქრა...

და უეცრად გაისმის ტვინის დამაზნელებელი კისკის-კივილი, შეუბრალებელი და თვალის დახამხამებაში იფშვნიტება ყველაფერი, ქრება...

კივილი:

— წაწყდა ბერი!.. წაწყდა ბერი!..

ბერი თმაში ხელწატანებული მოიკუმშებდა და გაათორებულ საზარლად დაჰკაკლავს თვალებს. მერე კარისკენ შემოტრიალდება და უშნო ძუნძულით გაიქრება გარეთ, ფეხებში ის მუნიანი ქინკა წაოედება, წაიქცევა, წამოდგება და წელმოწყვეტილი მილასლასებს გარისხული.

— წაწყდა ბერი!.. წაწყდა ბერი!..— გაისმის საშინელი წივილი ფერადინასი.

ბერი თითქოს ახლა მიხვდაო მთელის სიმძაფრით ამ სიტყვის მნიშვნელობას, შეჩერდა, მერე საშინლად ამოიგმინა და გაიქცა. მირბოდა ფილემონ ბერი, მირბოდა და მას უკან მისდევდა ცალი ხელით კაბის კალთა აწეული ფერადინა საზარელი ხარხარით, მისდევდა...

მიიღბინა უბსკრულთან, შეჩერდა, ერთი საზარლად დაიღრიალა, დაეცა მიწაზე და საშინლად გრეხა დაიწყო. ხობავდა მიწაზე, დაქრილ ნადირივით ღმუროდა შეშლილი, დაკაკლული თვალებით.

ფერადინა კი ხარხარებდა, კისკისებდა...

უეცრად ბერი გაყუჩდა, თითქოს დამშვიდდა კიდევ, მერე წელი ძლივს აითრია, წამოდგა, მაგრამ მუხლებმა უსუსტეს, ფეხი წაუსხლტა, თავი ვერ შეიკავა და თვალუწვდენ უბსკრულში კაბა გაფრიალებული ფრთა მოტეხილ ყორანივით გაღეშვა...

სადღაც სიღრმეში ხრიალი გაისმა და ქვევით უფსკრულის კალთებზე რალაც დაეშვა ხმაურობით.

- წაწყდა ბერი!.. წაწყდა ბერი!..—ჰკიოდა ფერადინა.
- წაწყდა ბერი!.. წაწყდა ბერი!..—უპასუხებდა გამოძახილი.
- წაწყდა ბერი!.. წაწყდა ბერი!..—ესროდნენ მთის ნაპრალები ერთი მეორეს ქორიკანა დედაკაცებივით.

იანვარი,
1922 წ.
ღელა ქალაქი.

დონალი

პოეტი და რიტმა

რითმა არ არის მხოლოდ სამკაული, როგორც ბევრს ჰგონია, არც „შაურიანი სათამაშო, ფანჯრიდან გადასაგდები“... რითმა ორგანიულად დაკავშირებულია ლექსთან.

შიძლემა ლექსი ურითმოდ დაიწეროს, მაშინ პოეტს უფრო მარჯვედ უჭირავს ხელში პოეტური იდეის სადავე. მაგრამ როცა სტრიქონებში რითმები შემოდის, მათ შემოაქვთ, გარდა მუსიკალური ეფექტებისა, სახეთა და იდეათა ფერისცვალება.

ურითმო ლექსის წერის დროს პოეტი უფრო თავისუფალია და მეტის სათამაშოთ მისდევს იდეის განვითარებას. მაგრამ თუ მან რითმას დაუძახა, იგი შემოიჭრება ლექსში საკუთარი ენერგიით, იზიდავს მოულოდნელ სახეებს, ხშირად უეცრად სცვლის პოეტური იდეის მიმართულებას და გაგიჟებული ცხენებივით მიაქანებს ანთებული სტრიქონებს უფსკრულისაკენ.

თუ ურითმო ლექსში პოეტი ისე იმორჩილებს სიტყვებს, როგორც თიხას მოქანდაკე, იგი ებრძვის ხშირად რითმებს, როგორც ყაჩაღების თავდასხმას, და ყოველ პოეტის შემოქმედებამ იცის მომენტი, როცა ის ძალაუნებურად მიჰყვება დაწყვილებულ სიტყვების ჯადოსნურ ფერხულს.

ყოველ ენას აქვს მისთვის დამახასიათებელი რითმის ინტონაცია. ამიტომ არის ასე ძნელი (იქნება შეუძლებელიც!) ლექსის თარგმნა. ვერცხლის ექვნიებივით აწკრიანებული რითმები სხვა ენაზე ხშირად ითარგმნება დამუნჯებულ, ან ხრინწიანი სიტყვებით.

ქართულ ლექსს უფრო ემარჯვება ჯვარედინი რითმა. პირველი ორი სტრიქონი მოლოდინის მყუდროებით არის მოცული. სტრიქონების ბოლოს პატარძლებივით სხდებიან ნიღაბ-აფარებული სიტყვები და არაფერ იცის ვის უძახიან, ან საიდან ელიან გამოძახილს. ეს მოლოდინი განსაკუთრებული ცნობისმოყვარეობით აცხოველებს პოეტის ინტერესს. ერთი წამიც—და უცნობ სამყაროდან მოჰქრიათ საქმრო—რითმები და მესამე და მეოთხე სტრიქონს საქორწილო მუსიკით ახმაურებენ.

ხშირად პირველი რითმა მორცხვია, სადა და უჩინარი. დაჯდება წყნარად და მორჩილად იყურება დაუსრულებელ სივრცეში. მაგრამ საპასუხო რითმა ისეთი ელვარებით მოვარდება, რომ სრულიად ახალ ელფერს აძლევს პირველს და წინად უბრალო სიტყვა, ბედნიერი შეხვედრით ანთებული, იცვლის სამოსს და იძლევა მოუ-

ლოდნელ ბრწყინვალეებას. ხშირად, პირიქით, თავისთავად მუსიკალური სიტყვა, შეუფერებელი დაუღლები მეოხებით, ჰკარგავს თავის ღირსებას და გაუმართავ სიმივით ყალბდება.

რამდენად დაშორებულია ერთმანეთს გრამატიკულად რითმები, იმდენად საღია და ნაყოფიერი მათი დაწყვილება. ნათესავეურად დაახლოებულ სიტყვების დაკავშირება ქმნის სისხლის აღრევის შთაბეჭდილებას და წარმოშობს არასასიამოვნო ეფექტს.

არ ვარგა ლექსი უფერო და უხმო რითმებით ვალარიზებული. მაგრამ არც ზედმეტი ელვარებით და ხმაურობით უნდა იყოს იგი დამძიმებული. ესთეტიურად გამართულ ლექსში ზოგი რითმა მოდის ფრთხილად, შეუმჩნევლად და ჩუმად ჰკოცნის თავის ტოლს, როგორც პეველა—ყვავილს. ზოგი კი იმდენად საესეა მიმზიდველობის ვნებით, რომ საპასუხო სტრიქონის პირველ სიტყვებშივე ახმაურდება და ბოლოს შეუკავებელი ენერგიით ეჯახება მის გამომწვევ რითმას. ასეთი დაჯახება ანთებს ნაპერწკლებს და ორ სტრიქონს ამსგავსებს ორ ქინქლილს. ეს არის რითმების დუელი, რომელიც კარგ ლექსში უთუოდ მუსიკალური შერიგებით ვათავადება.

ერთფეროვანი და მოსაწყენი იქნება ლექსი, თუ იქ ყველა რითმების შეხვედრა შეყვარებულთა პაემანს ემსგავსება. ზოგი მათ შორის ძალით ჯ არდაწერილებივით უნდა გაურბოდეს ერთმანეთს. ასეთი რითმები დისონანსში გადავა და ლექსს ააძლერებს ახალი სიმიით.

ყოველ პოეტს აქვს საკუთარი გემოვნება რითმების შერჩევის. ზოგს უყვარს ნაზი, კდვმა-მოსილი, ჩუმი რითმა, უბრალო, უსამკაულო. ზოგის რითმა თვალის მომჭრელ ფერადებით არის მორთული და ორკესტრივით ხმაურობს. არის რითმების მონასტერი, არის ჰარამხანაც.

სხვისი ჰარამხანიდან რითმის მოტაცება სათაკილოა პოეტისათვის. მაგრამ აქ ხშირად ხდება გაუგებრობა. შესაძლოა ერთი და იგივე რითმა ესტუმროს ორ პოეტს სხვა და სხვა დროს. ამ შემთხვევაში სხვისი რითმის მითვისება უნებურია და ბრალი ედება მოღალატე რითმას, რომელიც თითონ მირბის ერთი პოეტის ჰარამხანიდან მეორე პოეტთან.

პოეტს რითმა უყვარს მხოლოდ ერთი შეხვედრისათვის: შემდეგ მას სტოვებს სამუდამოდ და ახალს ეძებს. ლექსი ათას-ერთი ლამის სიყვარულისა და სიკვდილის სარეცელია რითმისათვის.

მაგრამ არის შემთხვევა, როცა პოეტს არაჩვეულებრივ სიამეს ჰგვრის ძველი რითმის მობრუნება ახალ სულიერ განწყობილებაში, როცა მიმდინარე განცდათა ქაოსში უეცრად იელვებს დიდიხნის დაკარგული მეგობრის ძვირფასი სახე.

ამგვარი შეხვედრა ჰგავს გაყრილ ცოლთან ფლირტის განახლებას.

მაგრამ სიყვარულის ასეთი მობრუნება ყოველთვის იშვიათია.

მხოლოდ უნიჭო პოეტს გაუჩნდება რითმა—შეხერაზადა, რომელიც არ მოშორდება ათას-ერთ სტრიქონს.—

ლევო ქიაჩელი

რომენ-როლან: «ჟან კრისტოფ.»

რომენ როლლან ჩვენში უცნობი მწერალია. რუსეთშიაც ნაკლებად იცნობენ მას, მიუხედავად იმისა რომ ევროპიული ლიტერატურა საზოგადოდ დიდს ბაზარს ჰპოვებს რუსეთში და ყოველი სიტყვა ახალი დაუყოვნებლივად ითარგმნება რუსულად. რომენ როლლანის „ჟან კრისტოფ“-ის მხოლოდ ოთხი თუ ხუთი წიგნია რუსულზე თარგმნილი, თუ არ ვცდები, ხოლო ლიტერატურა ამ არაჩვეულებრივი შრომის შესახებ სულაც არ არის, თუ არ ვიანგარიშებთ რუსული პრესის ორიოდე უმნიშვნელო ბიბლიოგრაფიულს ცნობას. — შეიძლება ეს იმიტაც აიხსნებოდეს, რომ რუსეთს ყავს. ლ. ტოლსტოი და თ. დოსტოვესკი, რომლებთანაც რ. როლლანს დიდი ლიტერატურული მსგავსება აქვს, განსაკუთრებით პირველთან.

ყოველ შემთხვევაში რომენ როლლან დიდი მწერალია დღევანდელი ევროპისა და მისი „ჟან კრისტოფ“ დიდი ლიტერატურული მოვლენა.

საფრანგეთში რომანის სახე ისეა ჩამოყალიბებული, რომ ყოველს ახალს მოვლენას ამ სფეროში დიდი დრო და ხანი სჭირია, რომ მის გარშემო ლიტერატურული ორიენტაცია მოხდეს. ცნობილია ფრანგების ლიტერატურული გემოვნების განებივრება. მთელი რიგი პირველ ხარისხოვან რომანისტებისა, რომელთა სახელები საქვეყნოდ არიან ცნობილი, შემქნელია ისეთის მონუმენტებისა, რომ რომანისტს სხვა გზა არა აქვს თუ არა მიღება მათის სტილისა და ზომის, შეთვისება მათის ფორმისა და კონცეპციის.

რომენ როლლან ამ მხრით არა-ჩვეულებრივია საფრანგეთისათვის. მის მიერ დარღვეულია წმინდა ლიტერატურული ტრადიციები „ჟან კრისტოფით.“ — ფლობერისათვის ეს თხზულება, როგორც რომანი დიდი გაუგებრობა იქნებოდა. მისი ათეული ტომის წაკითხვა ექვს გარეშეა აწამებდა ფლობერის სტილისტურ გრძნობას. — ამ აზრითაც „ჟან კრისტოფ“ უჩვეულო რამ არის ევროპიული კალმისათვის და ახალი მოვლენა რომანის ისტორიაში.

რომენ როლლან მასწავლებელია. მისი სპეციალობა მუსიკის ის-

ტორიაა. ლიტერატურულ ასპარეზზე გამოვიდა შესანიშნავი ისტორიული დრამებით („დანტონ“, „ივლისის 14“, „მგლები“), ყურადღება დაიმსახურა ბეტხოვენის ბიოგრაფიის წიგნის დაწერით, რომელსაც მოჰყვენ ბიოგრაფიები მიქელ-ანჯელოსი და ლ. ტოლსტოისა. აქვს აგრეთვე მონოგრაფიები მუსიკის განვითარების ისტორიიდან და შესანიშნავი ესტეტიური ნარკვევი თეატრის პრობლემის შესახებ სორბონს—მოწვეული ყავს მუსიკის ისტორიის კათედრაზე.

„ჟან კრისტოფ“ მოულოდნელი იყო მისგან: ასეთი დიდი სტილის რომანს არა რომანისტიცაგან არავინ მოელოდა, რასაკვირველია. პირველმა ტომებმა არც მიიქციეს ყურადღება. უკანასკნელი ტომი გამოვიდა 1912 წ. და ლიტერატურული წრეებიც და საზოგადოებაც დიდის აღტაცებით შეეგებენ ამ სამავალითო შრომას, რომელსაც ახასიათებდა დიდი პრეტენზიის სინტეზები და მსოფლიო მაშტაბით აღებული პრობლემები...

რომენ როლლანის პიროვნებაც განსაკუთრებულია. მას ახასიათებს სიმტკიცე დიდი და დამოუკიდებლობა ზნეობრივი-სულიერი—აქედან ბუნებრივი განდგომილება იმ ოფიციალ კულტურიდან, რომლის საქვე, როგორც ყველგან, საფრანგეთშიაც უჭირავთ უნიჭოთ და უღირსთ.

საფრანგეთის ინტელიგენციის წრეებს გადუდგა რ. როლლან ომის დროს, როცა გერმანეთსა და საფრანგეთს შორის გაიმართა შემადრწუნებელი დიდი ერთმანეთის ძაგებისა და უარყოფისა წმინდა ინტელექტუალურ ნიადაგზე. ცნობილია, რომ არც საფრანგეთში და არც გერმანეთში არ დარჩენილა ისეთი მწერალი, თუ მეცნებერი, რომელიც არ ჩამოშლიყო ამ დოღში და ზოოლოგიურ შოვინიზმზე მალდა დამდგარიყო. მხოლოდ რ. როლლანმა შესძლო ამალღება მწერლის მოწოდების სიმალღმდე. მან დაჰგმო სამარცხვინო დოღი. მოწამლული აზრი საზოგადოებისა აღუჯანყდა მას და გერმანოფიღობა დასწამა „ჟან კრისტოფის“ ავტორს. როლლანი იძუღლებული შეიქმნა შვეიცარიას შეხიზნებოღდა, საღაც იგი სცხოვრობღდა ომის განმავღობაში და ხმას იმალღებღდა წინააღმღდეღ ევროპიული აზროვნების იმ კურსისა, რომელიც მორალურ კატასტროფისკენ მიაქანებღდა თანამღდროვე კულტურას. შეღდეღრია მისი წერიღი—პროკლამაცია, წიგნაკად დაბეჭდიღი, რომელიც წარმოადგენს წამებუღლის სინიღისის ყვირიღს და აჯანყებას ევროპიული ვაქხანალიის წინააღმღდეღ. იგი მოგვაგონებს ლ. ტოღსტოის წე-

როლს მიმართულს სიკვდილით დასჯის წინააღმდეგ, თვითმკობრივ ღიშობის ხანაში.

შვეიცარიაში ყოფნის დროს რ. როლლანმა ადგილობრივ პრესაში მოათავსა რამდენიმე წერილი რუსული ლიტერატურისა და მუსიკის შესახებ. წერილები საინტერესოა იმდენად, რამდენადაც ააშკარავებენ ავტორის ცოდნას რუსულის განსაკუთრებულის სულისას და რუსული ხელოვნების უდავო ღირსებათა და დამსახურებათა ცნობას კაცობრიობისათვის.

„ჟან კრისტოფ“ შესდგება 10 წიგნისაგან და განიყოფება სამ უმთავრეს ნაწილად. პირველს ნაწილს შეადგენს სერია წიგნებისა: ა. „განთიადი.“ ბ. „დილა.“ გ. „სიყრმე.“ დ. „ჯანყი.“ სამოქმედო ასპარეზი გერმანიის პროვინციაა, ჟან კრისტოფის სამშობლო. ამ ნაწილს ეწოდება საკუთრივ „ჟან კრისტოფ.“ მეორე ნაწილს შეადგენს სერია: ა. „ბაზარი მოედანზე.“ ბ. „ანტუანეტ.“ გ. „სახლში.“ —ამ ნაწილს ეწოდება „ჟან კრისტოფ პარიზში.“ მესამე ნაწილს შეადგენს სერია: ა. „მეგობრები.“ ბ. „ცეცხლმოკიდებული ბუჩქი, რომელმაც იწვის და არ დაიწვის.“ გ. „ახალი დღე.“ ამ ნაწილს ეწოდება: „მგზავრობის დასასრული.“

ტემა ამ შრომისა პირველ შეხედვაზე თითქო მარტივია და უბრალო: თანამედროვე ხელოვანის ცხოვრება დღიდან დაბადებისა ვიდრე სიკვდილამდის. მაგრამ თუ მოვიგონებთ, რა დიდია ასპარეზი თანამედროვე ევროპიელისა, რა დიდია მისი ემოციები და განცდები, რომლებიც წარმოიშვებიან უფროთულებს კულტურის წიაღიდან, მაშინ ტემის სირთულე და სიძნელე ცხადი შეიქნება:—თანამედროვე ევროპის სული იმ საზღვრამდე არის მისული, რომლის აქეთ ამოწურულია ყოველი, ხოლო იქით კი იწყება მეუფება შეუცნობელის უფსკრულისა. მით უმეტეს, რომ ევროპის სულს განვლილი აქვს ფაუსტის და ჰამლეტის ჩიხები და შესულია ახალ ხლართში, რომლის გაშლა, შეიძლება, ეკუთვნოდეს მომავალს კულტურულს სტადიას. იმდენად კი, რამდენადაც „ჟან კრისტოფ“ ცდა ამ ახალ ხლართის „დაძლევისა“ ინტუინტიურად და ინტელექტუალურად, იგი გაგრძელებაა გოეტესი და გადმოტანა ფაუსტის პრობლემებისა მეტაფიზიკურ სფეროდან რეალობაში.

უფრო გასაგები იქნება თქმა: „ჟან კრისტოფ“ ეთანაბრება ჰომერის „ოდისეას“, რამდენადაც ეს უკანასკნელი გამოხატავს ძველი საბერძნეთის სულის მოცულობას,—ან თუ გნებავთ, დანტეს „ღვთა-

ებრივ კომედიას“, რომელიც განსიტყვებაა მთელის საშუალო საფეხის კუნოების კულტურის სულობისა.

ამ გაგებით რომენ როლლანის ცდა უმაგალითოა. ასეთ ცდისათვის არ კმარა არც დიდი ნიჭი რომანისტისა, არცა დიდი ცოდნა ცალკედ.—დღევანდელი მსოფლიო შეუღარებლად დიდია (და თითქმის უსაზღვროც) ვინემ იყვნენ მსოფლიობები ჰომეროსა და დანტესი. ამ ცდაში დასაშვებია ორნაირი გამარჯვება. ერთი სრული, მეორე ნაწილობრივი. სრული გამარჯვება იქნებოდა სინტეზი იდეურ-ფილოსოფიურისა და წმინდა ლიტერატურულისა. რა თქმა უნდა, ეს ტრიუმფი იქნებოდა შემოქმედებისა (როგორც იყვნენ მის დროს დანტე, ჰომერი). ნაწილობრივი კი—ან ლიტერატურული, ან იდეურ-ფილოსოფიური ან ერთგვარი კომპრომისი ამათ შორის. ჩემის აზრით რომენ როლლანის „ჟან კრისტოფ“ სრულიად გამართლებულია იდეურად, ფილოსოფიურად, ხოლო რაც შეეხება წმინდა ლიტერატურულს მხარეს, უნდა აღინიშნოს, რომ მასში ბევრთა ბევრია სადავო მასალა, რომლის დაწურვა დიდად მოაგებინებდა რომანს ესტეტიურად.—მართალია, ცხოვრება რომანი არ არის, მაგრამ ლიტერატურული სახე ცხოვრებისა რომანს გარეშე არ არის მოცემული...

ჩემი წერილის მიზანია „ჟან კრისტოფის“ დედა აზრის მიწოდება ქართველ საზოგადოებისათვის. სამწუხაროდ წერილის ფარგალი არ მაძლევს ნებას კვალ-და-კვალ მივდიო რომანის გმირს მისი ცხოვრების ათი წიგნის სივრცეზე. ამისთვის ერთი წიგნის დაწერა მაინც იქნებოდა საჭირო. მკითხველის ყურადღებას შევაყენებ რომანის მხოლოდ იმ მთავარ მომენტებზე, რომლებიც ჩემის აზრით დაგვაახლოვებენ ავტორის განზრახვებთან და მისი შრომის დედააზრსაც ვაგვაცნობენ.

პირველი ოთხი წიგნი რომანისა—ეს დაბადება, პირველი შთაბეჭდილებანი, პირველი ნაბიჯები ჟან კრისტოფისა.—ისტორია ენერგიის ახლად მოვლინებულის კვირტის თანდათან შლისა, ზრდისა და ორიენტაციისა ახალს წრეში. შეუფერებელი ბრძოლა ზრდისათვის, დაპყრობისათვის, არსებობისათვის... მეობისათვის. ამ ნაწილში ავტორს ეტყობა დიდი გავლენა ლ. ტოლსტოისა, რომლის „ბავშვობა და სიყრმე“ მსოფლიო ლიტერატურის უკანასკნელ მიღწევად უნდა ჩაითვალოს ბავშვის სულის სამყაროს პოეტურ შეგრძნებაში. რ. როლლანი მიმართავს ტოლსტოის ტენიკასაც, დეტა-

ლებსაც ადამიანის სულის შლის პროცესის ასახვისათვის. ეს, რა თქმა უნდა, ნაკლი არ არის, რადგანაც სავსებით შეგნებულად დიდი ოსტატის ხერხი და მეტოდები. ამ სახით ეს ღირსებაცაა, თუ გნებავთ.

აღსანიშნავია რამდენიმე მომენტები ჟან კრისტოფის* ამ პერიოდისა. — უწინარეს ყოვლისა წრე, რომელშიაც მოხვდება ბავშვი. იგი არის პროვინციელი ღარიბი მუსიკოსის ოჯახი. მშობლები გერმანელებია. მაშასადამე, სულისათვის — ტრადიცია მუსიკალური; მემკვიდრეობა: სათუთი სული, ფაქიზი გრძნობა და ხელოვნების ატმოსფეროში განცდილი ქვეყნიერება. ფიზიკისათვის — თესლი ჯანსაღი და მოუღალავი ახალი რასისა, გერმანელისა, მაგარი ძარღვი და ველური სისხლი. მემკვიდრეობა: ქედმაღალი ეროვნება, ამაყი ომები, მტკიცე ხასიათი და თავხედური გამბედაობა... — ყოველივე მოცემული არის, რაც საჭიროა გამარჯვებისთვის, ბრძოლის წარმოებისათვის. —

11 წლის ბავშვი უკრავს ყველა ინსტრუმენტზე. მისი სმენა გამახვილებულია. იგი შეუგნებლად, მაგრამ მაინც წვდება მსოფლიოს გარბონიას. შემოქმედების ცეცხლოვანი ფრთები უახლოვდებიან მის სულს. უხმობენ.

ცხოვრების გაკვეთილები კი მარადულს მოუთხოვრებენ მას, რაც გარდუვალია და კანონი, რომელსაც უნდა დაემორჩილოს ყველა, ვინც კი ცხოვრობს და არსებობს. აი, ერთი დიდი გაკვეთილი: კვდება ჟან კრისტოფის ბაბუა, 80 წლის მუსიკოსი, გერმანული რომანტიული სულის მატარებელი და შვილის შვილის საყვარელი პიროვნება. ჟან კრისტოფი მოწამეა ქვეყანასთან მისი აგონიური გამოსალმებისა... მეორე გაკვეთილი: მეგობარი, რომელმაც ადავსო იგი სიხარულით, — ოტო დინერ. — აუცილებელი გაყრა მასთან. კიდევ გაკვეთილი: რომანი პირველი მისი, — მინა. ამართვა მეზიანური ზღუდესი შეყვარებულთა შორის და... შეურაცყოფა წმიდათა წმიდასი... კიდევ გაკვეთილი: კვდება მამა ჟან კრისტოფისა, ლოთი და ინვალიდი, მაგრამ მაინც მამა... უკანასკნელი სიტყვები მომაკდავისა: „კრისტოფ, ნუ გძულვარ მამა! ეს ის ლოთი მამაა, რომელმაც შვილს გაუყიდა მისი პიროვნების მასწავლებლისა და საყვარელის ბაბუას პიანო...“

*სიკვდილი — ერთად ერთი რეალობა იქნება, ხოლო ყოველივე ის, რაც ხდება, პატარაა და უმნიშვნელო მასთან შედარებით!.. ამდენი ტანჯვა იმისთვის, რომ მოკვდე?..“

ამ გაკვეთილებიდან კრისტოფ გრძნობს, რომ ცხოვრება წვალეზაა და იმისთვის, ვისაც სურს ცხოვრება, აუცილებელია ბრძოლა. ბრძოლა თნეგანწირული იმ მტრების წინააღმდეგ, რომლებიც ხილულად თუ უხილავად გარსერტყმიან ადამიანს...

„და 15 წლის პურიტანს ესმის ხმა თვისი ღმერთისა:

„—წინ, წინ ბრძოლით!.. შეუსვენებლად!

„—მაგრამ სად წავიდე, ღმერთო!.. რა გავაკეთო, სადაც უნდა წავიდე, დასასრული ხომ ერთი და იგივეა.

„—სიკვდილისაკენ, ვინც სასიკვდილონი ხართ! ტანჯვისაკენ, ვინც სატანჯველი ხართ! არავინ სცხოვრობს იმისთვის, რომ ბედნიერი იყოს! სცხოვრობენ იმისთვის, რომ აღასრულონ კანონი. მოკვდი. იტანჯე. ხოლო იყავი ის, რაც უნდა იყო: ადამიანი!“

ცხოვრება სდუნს. მის გარეშე რჩებიან მცნებანი მორალურისა და ამორალურისა. ერთია ნამდვილი: ეს ბრძოლა.

და მთელი სიყრმე ჟან კრისტოფისა მიმდინარეობს ამ ბრძოლის დროშის ქვეშ. მისი სიყვარულიც. გატაცებებიც. სიხარულიც... ქალი. სქესი. ნეტარება. მეგობრობა.

დაიკარგება კრისტოფი ამ ზღვაში. მას კი რაღაც დიდი მიზანი აქვს და ძალა შინაგანი უხმობს დიდი საქმისათვის. ენერჯია ეხარჯება, ხოლო კმაყოფილება არ არის!.. რა არის აზრი ცხოვრებისა? რა არის მიზანი მისთვის ბრძოლისა?

დავაჟაკების საზღვარზე სდგას ჟან კრისტოფ. ის მარტოა. გამარჯვებულია, რომ არ ჩაინთქა იმ უფსკრულებში, რომლებსაც უმზადებდა მის ცხოვრება სხვა და სხვა სახით, ხერხით. მან ახლა ჰპოვა თავი თვისი ნამდვილად. აქედან იწყება ნამდვილი მისი ცხოვრებაც და ნამდვილი მისი პიროვნება აქედან იწყებს შლასა და განვითარებას! შემოქმედება უწინარეს ყოვლისა! მით შეიძლება მხოლოდ ბრძოლა და შეცვლა ამ ქვეყნის სახისა! სიყალბეა ყოველივე, რაც არის და იყო! უნდა იშვას მართალი და ახალი!

და ჟან კრისტოფის სული ორსულდება ახალ სახეებითა, ახალი აზრებით. „ღვთაებრივი სიხარული შემოქმედება!.. არ არის სხვა სიხარული, თვინიერ შემოქმედებისა! არც არის ცოცხალი, ვინც არ შემოქმედობს... შემოქმედება—თავისუფლებაა და განდაქცევაა იმათ, რაც ნამდვილია—ღვთაებად!“.

და ჟან კრისტოფ გრძნობს უსაზღვრო შესაძლებლობას, რომელთა-

ნაც დაკავშირებულია იგი მთელის არსებით. მოსპეთ ეს შესაძლებლობა, მოისპობა თავად კრისტოფი.

ასე: დიდისა და ახალის რასის სული, განაყოფიერებული უდიადესი ევროპული კულტურით, მოითხოვს თავისი შემოქმედ ძალების გაშლას და მოწადინებულია ახალი სული ჩაჰბეროს მსოფლიოს, ახალი სახე მისცეს მას! ჟან კრისტოფ—ეს ევროპის ახალი კაცობრიობაა, რომელმაც არ იცის, თუ რა არის დაბოკოლება, შეუქმებლობა. მისთვის ქვეყანა მასალაა მისი გაუმძღარი შემოქმედებისათვის, და თავად იგი ღვთაებაა, რომელმაც უნდა შექმნას და შექმნილი გარდაქმნას!

აქედან: უნდა გადახალისდეს უწინარეს ყოვლისა კაცობრიობის სული. მასში ბევრი სიყალბეა დაგროვილი. ადამიანი შეგუებულია ამ სიყალბეს რელიგიაში, მორალში, პოეზიაში, ხელოვნებაში. პირველი იერიშები აქეთკენ! განსაკუთრებით გერმანულ ხელოვნებისა და მორალისკენ, რომლებთანაც ჟან კრისტოფი შეზრდილია და რომელთა ატმოსფეროში ახლაც იმყოფება...

და ჟან კრისტოფ აუჯანყებდა გერმანიის მეშჩანობის ხავსმოკიდებულს ხელოვნებას! პირველი იერიში მუსიკაზე მიაქვს!

ბრძოლა საზოგადოების წინააღმდეგ არც ისე ადვილია პიროვნებისათვის. ჟან კრისტოფ ერთი აღმოჩნდა, მისი მტერი კი მრავალი. „დააპარცხეს“ კრისტოფ. ქვეყანა არ დანებდა მას, მაგრამ არც ჟან კრისტოფ დანებდა ქვეყანას. უარყოფილ იქნა მისი შემოქმედება, მისი მუსიკა. „მეშჩანებმა“ გაასკანდალეს მისი გამოსვლა. ერთხელ გააძევე, კიდევცა სათეატრო დარბაზიდან. რაც შეეხება მის კონცერტებს, უმრავლესობისათვის ისინი გაუგებარი აღმოჩნდნენ, ხოლო იშაათვის, ვისაც ესმოდა, მიუღებელი ისეთის მოსაზრებების ძალით, რომლებსაც ხელოვნებასთან არავითარი კავშირი არა აქვთ, ჟან კრისტოფ არ ცხრება. ის დარწმუნებულია, რომ მომავალი მას ეკუთვნის. ახლა სიტყვებს მიმართავს და ადგილობრივ ჰრესაში წკპლავს მის სამშობლო ქალაქს.

„ბევრია მუსიკა. მეტის-მეტია მუსიკა. ბევრია ჭამაც და სმაც, მეტის-მეტია. ხოლო სჭამენ და სვამენ იმიტომ კი არა, რომ შიათ ან სწყურიათ... არამედ იმიტომ, რომ ჩვეულებაა ასეთი! სულ ერთია რა მუსიკასაც უსმენენ... სულ ერთია რასაც სჭამენ და სვამენ... ბეტხოვენ თუ მოსკანი... ბახ, პუჩინი, მოცარტი თუ მარხნერ... ერთნაირია განცდა ყველასაგან! ერთნაირია ტკობა!.. რა თქმა უნ-

და, აქ არ შეიძლება იყოს ტკბობა, არ შეიძლება იყოს განცხადება სიფრთხაღე:—ან თქვენ მოჰკლავთ მუსიკას, ან მუსიკა მოჰკლავთ თქვენ! მე არაფერი მაქვს საწინააღმდეგო, რომ მუსიკამ მოჰკლავთ თქვენ, მაგრამ ნებას კი არ მოგცემთ მუსიკა მოჰკლავთ!“

მაგრამ რა შეარყევს მეშინობას?.. დე, იყოს დაცინვა, ირონია! ოღონდ მისგან არ მოითხოვონ პასუხი, არ მოითხოვონ ბრძოლა! დიდი მთავარაი (Grand Duc) ჩაერევა ბრძოლაში. ის იღებს თავზე გერმანული ეროვნული თავმოყვარეობის დაცვის საქმეს და აფრთხილებს ჟან კრისტოფს...

ეგოიზმი. სიცალაერე. სიმშრალე. პატარა სული.—აი რა ახასიათებს ჟან კრისტოფის სამშობლო ქალაქს და მის საზოგადოებრივობას. ასეთ წრეში უნაყოფოა ენერჯიის დახარჯვა. ამოა ბრძოლა. ჟან კრისტოფის ყურადღება პარიზზე გადადის. ერთის მეგობრის ქალის დახმარებით ის ეცნობა საფრანგეთის ზელოვნებას, ლიტერატურას. მთელის ძალ-ღონით დაეწაფება ამ ახალ ქვეყანას, ვინძლო იმედები ამან შინც, გაუმართლოს. მაგრამ სანამ საბოლოოდ გადაწყვეტდეს იგი გერმანეთის დატოვებას, ეწვევა სახელგანთქმულსა და გერმანიის სიამაყეს დიდ მუსიკოსს ჰასლერს, რომელთანაც მიაქვს თვისი აჯანყებული სული და კომპოზიციები. მაგრამ ეს „დიდი“ კაციც ისეთივე წვრილმანი და პატარა აღმოჩნდება სულით, როგორც ყველანი, და ჟან კრისტოფს არაფერი დარჩენია გარდა იმისა, რომ სხვაგან ეძიოს ასპარეზი.—პარიზ!.. მომეშველე!.. იხსენი ჩემი იღებები... მიხსენი მე!..

პირველი შთაბეჭდილებანი პარიზისა ჟან კრისტოფზე შედევრად უნდა ჩაითვალოს: რომენ როლლანი ზედმიწვინით იცნობს პარიზს, მის ზედაპირს საოცარს და საოცარსავე შინაარსს. კონტრასტია დიდი გერმანეთსა და საფრანგეთს შორის,—რომანში ეს კონტრასტი ტონებით სჩანს და მით უფრო გამოცხადებულია იგი. დეტალებში ისახება მთელი არსება და ავტორიც მიზანს უჩინარ და იღუმინლ ეფექტებით აღწევს.

უფულოა ჟან კრისტოფ. უცნობია იგი ამ მისთვის გაუგებარსა და ანარხიულ ქალაქში. იმედი აქვს ორი ადამიანის: ერთის ოტტო დინერის, რომელიც მისი პირველი მეგობარი იყო და ახლა პარიზში სცხოვრობდა; მეორის—ურია სილვენ კონისა, რომელიც პარიზში ჰამილტონად გადაქცეულიყო. პირველი გაუცრუებს იმედებს, ხოლო მეორე მისი ხელმძღვანელი აღმოჩნდება და პატრონი მას-

პინძელი პირველ ხანებში. ეს ორი პიროვნება შესანიშნავი პორტრეტებია რომანში, მაგრამ ჩემი ტემის ფარგალი არ მაძლევს ნებას მათზე შევაჩერო ყურადღება.

სილფენ კონი უნივერსალური ურიის ტიპია. მისი საშუალებით ჟან კრისტოფ ეცნობა იმ წრეებს, რომლებიც ჰქმნიან პარიზის გარეგან სახეს. კონი კი ვის არ იცნობს, და თავად კონს ვინ არ იცობს? როგორც მოსამსახურე ერთ-ერთის დიდის გამომცემლობისა, ის განსაკუთრებით დაახლოვებულია ლიტერატურულ წრეებთან, და ჟან კრისტოფიც ერთ დღეს დაესწრება კონის წვეულებას, რომელიც გაიმართება რომელიღაც რესტორანში. წვეულნი უმეტესად ლიტერატორები არიან. მათ შორის მუსიკოსებიც. ჟან კრისტოფ მოწყურებულია გაიცნოს ეს ახალი ხალხი და სმენად არის გადაქცეული. ფრანგული კარგად არ ესმის, მაგრამ თუ საუბრის საგანი ნაცნობია, გაარჩევს აზრებსა, და ესპის კიდეცა: ხელოვნება, მწერლობა, კრიტიკა... გონორარი. პოეზია. პოეტის ღირსება... და ფულის ანგარიშებიც. ანაზღვეულად დიდი ჰიუგოს სახელიც დატრიალდება. კამათი ვაცხოველდება. საგანია კამათის: ჰიუგოს ცოლსა და სენ-ბავეს შორის სიყვარული. აქვე მოიტანენ ჟორჟზანდის საყვარლების დახასიათებას...

ჟან კრისტოფ გაცელებულია. ნუ თუ პარიზელების აზრით ლიტერატურულ კრიტიკისათვის ასეთ საკითხებს რაიმე მნიშვნელობა აქვთ? იგი შეეცდება სხვა ტემაზე ჩამოაგდოს ლაპარაკი. ყურადღებას არავინ მიაქცევს. გერმანელი მწერლები არავის აინტერესებს, თითქო უცნობნიც არიან. განაგრძობენ ლაპარაკს კვლავ იმავე საგანზე: ლიტერატურა და ქალი... რომელიღაც დიდის აღტაცებით მოუთხრობს კრებას, რომ პარიზის ლიტერატურულ წრეებში კარგად ცნობილი ქალი ვაითხოვებს 'მის ქალ' საკუთარ საყვარელზე, რათა უფრო მოხერხებულად დაჰფაროს თვისი კავშირი მასთან!.. ჟან კრისტოფს ამის ვაგონებაზე სახე მოექცევა. ფრანგები ამას ისე გაიგებენ, თითქო უცხოელი დიდად დაინტერესდა ამ შესანიშნავი ქალით, და ვაცნობა სურს მისი. შესთავაზებენ სამსახურს. ჟან კრისტოფ აღშფოთებულია. აცხადებს პროტესტს და განმარტავს მის აზრს სიყვარულზე, ქალზე. მას სიცილს დააყრიან. ზოგიერთი გაჯავრდება კიდეცა: როგორ? მამაკაცი უარს აცხადებს ქალის ვაცნობაზე? მერე ისეთის ქალის, რომელიც ნამდვილი ქალია, და თუ ვნებავთ ქალბატონიც!!

ჟან კრისტოფ იბნევა. იგი შეურაცყოფილი დადუმდება.

ასეთი იყო პირველი შეხვედრა იდეალისტ გერმანელისა პარიზთან, რომლის ზედაპირულს სახეს ჰქმნიან სწორედ სილვენ კონები და მისი მსგავსი ხელოვნებისა და ლიტერატურის სახელით მოვაქრე ხალხი. ეს არიან უმრავლეს შემთხვევაში გაფრანგებული ურიები, თუ გაურიებული ფრანგები—რეპარტიორები, რეცენზენტები, ინტერვაუსის მაგები და შემქნელები იმ საზოგადოებრივი აზრისა, რომლითაც სულდგმულობს პარიზის ბულვარი და მოკლილი ქუჩა. ეს ხალხი ნარიყია თანამედროვე კულტურისა და ქალაქის, რომელსაც ფესვს უმაგრებს არსება დღევანდელის წესწყობილებისა!

მსგავსი შთაბეჭდილებები სილვენ კონის წყალობით ერთი მეორეს მოსდევენ. მერე, ეს არის საფრანგეთი? ის დიდი საფრანგეთი, მემკვიდრე დიდის ლათინურის გენიისა, რომელიც ასეთ პრეტენზიებს აცხადებს ხელოვნებაში და საზოგადოთ მთელ კულტურაში თუ იყო საფრანგეთი, და იგი უკვე გამოფიტულია ახლა, ტრადიციით და ცხოვრობს?

ლიტერატურულ სფეროში უნა კრისტოფ ამჩნევს უტყუარს ნიშნებს დეგენერაციისას. „გონებრივი პროსტიტუცია“—აი, შთაბეჭდილება მისი.

ორი სკოლა მიიქცევს ჩვენი გმირის ყურადღებას. პირველი: ძველი ფასონის ეროვნული სკოლა მწერლობისა (Je genre gaulois) მას ახასიათებს მსუბუქი სტილი და შინაარსი სათანადო საზოგადოებრივი და ოჯახური მორალით, ქმრიანი ქალებით, რომლებსაც ლატობენ ქმრები და სხ. მეორე სკოლა ნოდერნისტული. მას ახასიათებს ახალი სიტყვის პრეტენზიები, დეგენერატული კოსმოპოლიტური სული, ზნეობა გარყვნილების იერით, და გარყვნილება ზნეობის სახით. ეს სკოლა უცნაური ამალგამაა რასისა და საუკუნის. მის სიღრმეში უდაბნოა. მის ზედაპირზე: გალუცინაციები, თურქული ბაზარი, მთვრალი მგრძნობიერობა და ავადმყოფური ნერვიულობა...

ფორმაა ყველგან. შინაარსი არსად. კონსერვატიზმი რევოლუციისა და რეფორმატიზმის მანდილში. პარიზი ლიტერატურაში იგივეა, რაც ლონდონი პოლიტიკაში, და საფრანგეთის აკადემია—ლორდების პალატა ლიტერატურისათვის.

მაგრამ რაც უმთავრესია, ეს არის ავადმყოფობა. მწერლების ავადმყოფობა გამოიხატება არა ამა თუ იმ მიმართულებაში, ტენდენციისაში, არცა აზროვნების უკიდურესობაში, არცა თავისუფლებასა და კრიტიკაში, ვინაიდან ყოველივე ეს ჯანმთელიც შეიძლება იყოს

და ნორმალურიც. სიკვდილის სუნი თუ ასდის ლიტერატურას მწერლებშია, თვით ადამიანებში!.. განა ჟან კრისტოფმა არ გადამტერა სამშობლოს საზოგადოება და მის ფილისტერულ სულისკვეთებას არ გამოუცხადა ომი? იგი იცავდა სწორედ თავისუფლებას, უკიდურესობათაც. მაგრამ... ყოველივე ეს აქ, პარიზში, ისეთ სახეს იღებს, რომ იგი ეუცხოვება მას! განა ჟან კრისტოფ იმიტომ იბრძოდა წარსულის დიდი სახელების დასამარცხებლად, რომ ახლები ასეთი ყოფილიყვნენ?..

ფრანგული ხელოვნება დამშვენებულაა მახვილი აზრით, ტენნიკა მისი ზედმიწევნით განვითარებულია. სიტყვა აქვს ჰედილი და მუსიკალობა მისი საოცარია. იდეები მისი გაღესილი, როგორც ხმლის პირი... და ყველა ეს სამკაული ფრანგული გენიისა იხარჯება იმისთვის, რომ დაკმაყოფილებული იქნას ეგოიზში პიროვნული პატივზოყვარეობისა, წყურვილი წუთიერი განცხრომისა და ფუფუნების?.. სიკვდილი. სირცხვილი. სიყალბე. ჰიპოკრიტიზმი.

და რომენ როლან აწარმოებს უსასტიკეს კრიტიკას მთელის თანამედროვე წყობილების წინაამდეგ. იგი არ სტოვებს არც ერთ სფეროს პარიზის ცხოვრებისას, ხელოვნებისას, პოლიტიკისაც; ყველგან შეაქვს ჟან კრისტოფის აფორიაქებული სულის ბასრი ხმალი და სთლის დაუზოგველად დასენიანებულ სხეულს თანამედროვე ბურჟუაზული კულტურისას.--

ჟან კრისტოფს გაუნდებიან ნაცნობები. თაყვანისმცემლებიც. ის უკვე თავად იკვლევს გზას საფრანგეთის კულტურის სულისაკენ. ახალგაზდა ენტუზიასტი, პოეტი ოლივიე ჟანენ, ფრანგი სულით და ხორციით—შეიქნება მისი ხელმძღვანელი ამიერიდან.

ოლივიე ჟანენ შეყვარებულია ხელოვნებას, როგორც კრისტოფ. ისიც დამწვარია ახალის ტრფობით და იდეალისტი ცეცხლმოკიდებული. მას უყვარს საფრანგეთი და იცის, სად არის მისი ნამდვილი დიდება. გრძნობს, რაა დანიშნულება დიდის საფრანგეთისა და არ ეშინია იმ ვაკხანალიის, რომელიც სწარმოებს ლიტერატურაში, მუსიკაში, პოლიტიკაში საფრანგეთის სახელით. სწამს, რომ ყოველივე დროებითია, წარმავალი. სად არის ნამდვილი საფრანგეთი და გენია მისი—ეს იცის ოლივიე ჟანენმა და დამშვიდებულია მომავლისათვის.

ჟან კრისტოფის წინ უკვე სხვა ჰორიზონტი იშლება.
—თქვენ არ გინახავთ საფრანგეთში სხვა, გარდა სანახაობისა, რომელსაც მმართვენი უპასუხისმგებლო პირები... ჩვენი ძალა იქ არის,

სადაც დღეშია ამჟამად... ხალხში!.. წარსულში მას ეკუთვნის კომუნა-
 მისი სულია პასკალი და გოტიკა, რომლითაც მოინათლა ქვეყანა.
 მისია რევოლუცია, რომელმაც გარდაქმნა მსოფლიო!.. ეს ძალა
 დღეს ტყვეა საკუთარ სახელმწიფოში... ბურჟუაზია ინდიფერენტუ-
 ლია და ეგოისტი... მეც ვიყავი სასოწარკვეთილი. მეც მეგონა,
 რომ სიკვდილი მოსულია ჩვენთან, მაგრამ... მე ვიგრძენი ძალა
 საფრანგეთის და დამშვიდებული ვარ... ეს ძალა ჩემშიაც არის!..
 ჩვენი გენია არავის უარყოფს, არცა რას ანგრევს. მისი ძლიერება
 ის არის, რომ იგი ითვისებს და შეთვისებულს ინელებს! დღე, მო-
 ვიდეს ჩვენში ნისლიანი ჩრდილოეთი, ლაქლაქა სამხრეთი და საწამ-
 ლავიანი აღმოსავლეთი!.. განა ჩვენ ასეთები მოგვინელებია?.. გა-
 ლებს კუჭი მაგარი აქვთ! საუკუნეთა განმავლობაში არა ერთი
 ცივილიზაცია მოუხნლებია ამ კუჭს! ყველა მოსულები დაგვიტო-
 ვებენ, რაც კარგი ვააჩნიათ და გაითქვიფებიან ჩვენში. ჩვენთვის
 უმთავრესია არა რასიული სიწმინდე, არამედ უნივერსალობა!.. მე
 არ მაშინებს არც ფუქსავატი სახე დღევანდელი ხელოვნებისა და
 არამკითხეთა მოჩვენებითი გეგემონია... ეს ყოველივე ფუფუნებაა
 ჩვენის გამაძღარობისა, პარაზიტია ჩვენის მატერიალურის და სუ-
 ლიერის კულტურის ამოუწურავი ვანძისა!.. დღე, მთელი ქვეყნიე-
 რების სული შემოიჭრას ჩვენს გულ-მკერდში... ტალღები უკანვე
 მიიქცევიან, ხოლო ნალექი გაანაყოფიერებს ჩვენს სულს...
 ასე მსჯელობს ოლივიე ჟანენ და ჟან კრისტოფის გონების წინ
 თან და თან იშლება ნამდვილი საფრანგეთი,—როგორც კუნძული
 გონებრივობისა და სულობისა იმ ზღვაში, რომელსაც ევროპა
 ეწოდება.

დამეგობრდებიან კულტურულად და რასიულად მოქიშპე ერების
 ორი წარმომადგენელი, დამეგობრდებიან ბრძოლისათვის, რომელ-
 მაც უნდა ჰშვას ახალი დიდება ევროპისა და გადაარჩინოს მის მიერ
 შექმნილი ღირებულებანი.

„ყველაზე უფრო დიდი ღირებულება, რომელიც ვააჩნია დღეს კა-
 ცობრიობას, განსაცდელშია. ეს ღირებულება ევროპა არის! ბრძო-
 ლა უნდა მისთვის!

„ბრძოლა იმიტომ, რომ საფრანგეთი კვდება! იმიტომ რომ ევროპა
 კვდება! იმიტომ რომ ჩვენი ცივილიზაცია—ეს საოცარი ნაყოფი
 კაცობრიობის ესოდენის შრომისა—იღუპება, თუ არ ვიბრძოდებთ
 მისთვის. ეს სიტყვა მხოლოდ სიტყვა როდია! ჩვენი სამშობლო—

ევროპიული სამშობლო—განსაცდელშია! ფეხზე დადებით სულყველა! ცხოვრებაა დასაცავი! თუ აუცილებელია სიკვდილი, ფეხზე მდგარნი მაინც მოკვდით.—

საინტერესოა აღინიშნოს, რომ ეს სიტყვები იწერებოდა ევროპიული ომის დაწყებამდე ორი თუ სამი წლით ადრე. საკმარისია მოვიგონოთ ეს ომი და ის შედეგები, რომლების კოშმარებისაგან ჯერ კიდევ არ განთავისუფლებულა კაცობრიობა, რომ ჩვენთვის გასაგები შეიქნეს, რომენ როლლანის წინაგრძობა ბრძოლის აუცილებლობისა ევროპის ცივილიზაციის საშველად, ევროპის განსაახლებლად.

მიუხედავად ამისა ჟან კრისტოფში მაინც დიდია თაყვანისცემა გერმანულ რასიული დემონისა, რომელიც ჯერ კიდევ ბატონობდა მის სულს. ოლივიე ჟანენის შეკითხვაზე მიიღებდა თუ არა ის მონაწილეობას გერმანეთის ომში საფრანგეთის წინააღმდეგ, კრისტოფ გულახდილად აღიარებს, რომ იომებდა.

„ქეშმარიტება დოგმა არ არის. ქეშმარიტება ცხოვრებაა. ცხოვრება კი ომია და გაშარჯვება. საფრანგეთი მისულია ცივილიზაციის იმ საზღვრამდე, სადაც შენელებულია ცხოვრების ინსტინქტი! თქვენ, ფრანგები, არაფერი ხართ გარდა ინტელექტისა... თქვენ მანქანა ხართ, რომელიც ფქვავს აზრებს... საფრანგეთს სიკვდილი უახლოვდება!.. ძვირფასო ოლივიე, მე შენ მიყვარხარ უფრო, ვინემ ჩემი თავი, მაგრამ, უკაცრავად, და მზე ჩემი რასისა უფრო მიყვარს!.. მძაგს ნირვანა!.. უარყოფ მელანქოლიას, რომელიც წინამორბედა ენერჯის გამოფიტვისა!.. მოქმედებაა მხოლოდ ცხოვრება!.. მშვიდობიანობა შიკრიკია სიკვდილისა!—ეუბნება ჟან კრისტოფ მის მეგობარ ფრანგს.

„—აჰა, მე ვიცნობ ამ შენს ხმას! იგი ბარბაროსული სულის სიღრმიდან ამოდის!—

ჟან კრისტოფის პირით თავად გერმანეთი მეტყველობს. ეს ის გერმანეთია, რომელსაც ჯერ კიდევ ვერ გაუშლია თვისი ძალები მსოფლიოს მაშტაბით და არ მოუტკლავს წყურვილი დიდ ერების დამახასიათებელი—წყურვილი ქვეყნის დაპყრობისა და მსოფლიო გეგემონიის მოპოებისა. საფრანგეთი ამ მხრით სხვაა. მას მოქმული აქვს ცხოვრება. მსოფლიოც გაუტარებია თვის გეგემონიის უღელში და დაპყრობისა და ბატონობის გემო ნაგემები აქვს. მაგრამ ამ გემოსთან ერთად შეცნობილი აქვს ამოცანაც ასეთხს დიდებისა, რომლის უკანასკნელი ხაფეხურიდან იმზირება უკვე ზოგადკაცობრიული თვალებიძ.—ოლივიე ჟანენ გამოხატავს საფრანგეთის ცივილიზაციის ამ საფეხურს.

ხოლო ეს განსხვავება არ დაშლის ჟან კრისტოფისა და ოლივიე ჟანენის მეგობრობას. ისინი ერთად აწარმოებენ მაინც ბრძოლას, თანამედროეების კრიტიკას ევროპის ახალი ჰორიზონტებისათვის...

ყველა პრობლემას, რაც დღეს დასმულია ევროპის კულტურის წინაშე, დათმობილი აქვს ადგილი რომენ როლანის შრომაში:—ფილოსოფიურ-რელიგიური, ესტეტიურ-მორალური, პოლიტიკურ-ისტორიული, ეროვნული და სხ. პრობლემები აფორიაქებენ მის გმირების სულს. შემთხვევით არაა, რომ ავტორი ეპიზოდებით ტვირთავს რომანს და ხშირად სცილდება მის ღერძსა. მწერლის ამოცანათათვის ყველა ეპიზოდს არსებითი მნიშვნელობა აქვს.—დღეს ისე რთულია ცხოვრება, რომ მისი ფარგლები ძნელი საპოვნელია, გინდ ლეტერატურულიც. მით უმეტესი, რომ ჟან კრისტოფ დიდი მუსიკოსია, ხოლო მისი მეგობარი ჟანენ—პოეტი,—უუფაქიზესი სულობის მატარებელი, რომელთაც განვითარებულ ინტელექტთან ერთად უაღრესად აქვთ გამახვილებული გრძნობების სფეროც.

სოციალ პოლიტიკურ პრობლემებში სოციალიზმს პირველი ადგილი უჭირავს. სოციალისტურ იდეოლოგიის გავლენას არა მხოლოდ მუშების წრეები განიცდიან. ბურჟუაზიაშიც მრავლად მოიპოვებიან რევოლუციონერები, სხვა და სხვა სახის სოციალისტებიც. მაგრამ მუშათა კლასისათვის სოციალიზმის საკითხი საარსებოა. რა თქმა უნდა, ჟან კრისტოფისა და ჟანენის მაძიებელი გონების თვალს არ შეუძლია არ შეჩერდეს ამ მოვლენაზე. ისინი ნაცნობ მუშების მეშვეობით უახლოვდებიან მუშათა წრეებს და ეცნობიან მათ სულისკვეთებათ და შინაარსსა და მიზნებს მათის სოციალურის ბრძოლისას.

კრისტოფ და ჟანენ დიდი სკეპტიკები არიან რომ იწამონ სოციალიზმი, როგორც იდეალი, რომელიც შესძლებს ევროპული კულტურის მთავარ პრობლემების გადაჭრას; როგორც სწავლა, მოძღვრება, რომელზედაც შეეძლება დაყრდნობა ჩვენი გმირების სულს თანამედროეების უარყოფისა და ახალისათვის ბრძოლის საქმეში. მაგრამ სოციალიზმის საკითხი მათთვის კიდევ სხვანაირად დგება.—სოციალისტური იდეალის მატარებელი პროლეტარიატი—არის ძალა ოპოზიციისა და სოციალურად ღაჩავრული ნაწილი კაცობრიობისა. მის ბრძოლაში დიდი ფილოსოფიაა და სიხალისე ცხოვრებისა; იგი წარმოადგენს ერთს ფრთას საკაცობრიო ჯარისას, რომელიც აწარ-

მოებს ბრძოლას საზოგადო კეთილდღეობისათვის... იქნება, საფრანგეთის დაფარული ძალაც ამ მუშებშია, რომელიც იხსნის მას და მოუპოვებს გზას ახალის დიდებასაკენ, აღორძინებისაკენ. საქმე ის კი არ არის, ვინ არის ხელმძღვანელი მუშებისა, რა ჯგუფია მათ სათავეში, ან ბოლოს და ბოლოს რა იდეოლოგიაა მათი მამოძრავებელი.

ჟან კრისტოფ და ოლივიე ჟანენ მიიღებენ მონაწილეობას მუშების დემონსტრაციებში. პირველ მაისის დღესასწაულის დღეს ოლივიე ჟანენ შემთხვევით მსხვერპლი გახდება ქუჩაში გამართული ბრძოლისა, როცა შველოდა ნაცნობ მუშის ბავშვს, რომელიც მოქცეოდა მთავრობის შეიარაღებულ ძალასთან შეჭიდებულს მასის ტალღაში. ჟან კრისტოფ ვერ-მიეშველა მეგობარს: იგი შორს იყო მისგან და ცალკედ იბრძოდა ბარიკადებზე გატაცებული ბრძოლის სტიქიონით, ხალისით.

მეგობრები ჟან კრისტოფს მოხსნიან ბარიკადზე და მალულად გაიყვანენ პარიზიდან, სადაც მის თავისუფლებას საფრთხე მოელოს, კრისტოფ შვეიცარიაში შეაფარებს თავს და აქ გაიგებს ოლივიე ჟანენის საკვდილის ამბავს. აქედან დაიწყება ახალი ხანა მისი ცხოვრებისა.

ვეროპა საგიჟეთი თუ არ არის, საავადმყოფოა უთუოდ. მისი ცხოვრება დასნეულებულია ტანჯვით, დამარცხებით. ნორმალური არ არის მისი დღე და ღამე. წინაამდევობაშია იგი მომწყვდეული. მის აზრებსა და ცხოვრების შორის არავითარი წონასწორობა არ არსებობს. ადამიანი დაკარგულია ანარქიულ ქაოსში და მოსპობილია შესაძლებლობა ადამიანობის გამართლებისა. ეს არის განა ცხოვრება? ეს არის განა კულტურა, კივილიზაცია?.. სად არის რელიგია, მეცნიერება, ხელოვნება??

ჟან კრისტოფ დიდ ტრალედიას განიცდის.

იგი კვლავ მარტოა, ერთად ერთი მეგობარიც ოლივიე ჟანენ, რომელსაც ასე შეეთვისა, გამოსწირა მას ცხოვრებამ. იყო დრო, როცა კრისტოფ შეტრფოდა მარტოობას. მაგრამ ის სხვა გარემოებებით იყო გამოწვეული. ახლა კი მისთვის მარტოობა საბედისწეროა.

შეფარებული ერთი ნაცნობი ექიმის მყუდრო ოჯახს შვეიცარიაში, იგი მიეცემა განცდებს მთელის არსებით. იგი იწვის, მაგრამ არც დაიწვის, ხოლო სიკვდილი სანუკვარია მისთვის.—შემოქმედების ძალაც არ აქვს. ან რის შემოქმედება და რისთვის? ხსნა აღარ არის:

ყოველივე, რაც შექმნილია, უმიზნო და ყალბი რამ გამოდგას. რა
ტავი რისთვის იხარჯება და იხარჯებოდა ამოტელა ენერგია კაცო-
ბრიობისა?..

ექიმი ბრაუნის სახლში დაისვენებს კრისტოფ. თუმცა წამების ცე-
ცხლი არ განელეზულა მასში და სული მისი უკიდურესად აფორია-
ქებულია, მასში სხვა ძალაც იჩენს თავსა,—ბრმა ძალა, ბრუტალუ-
რი სტიქიონი სქესისა და პატიოსანი სტუმართმოყვარე ოჯახის წი-
ალში ძალა იგი უხეში უსაშინელეს კომედიას ათამაშებს ჟან კრის-
ტოფს ამ მის ტრალიკულ განცდების წუთებში.—ექიმი ბრაუნის
ცოლსა და მას შორის ხორციელი სიყვარული იელვებს.

აჰა, ცხოვრება! რაი არის იგი? სახე მისი ნამდვილი? აზრი მისი
ქეშმარიტი?—ნუ თუ სტიქიონია იგი ბრმა, უაზრო და უმიზნო თა-
ვის თავად??

ახლა ზნეობრივი ძალებიც სტოვებენ ჟან კრისტოფს, ის ემსგავსება
სასიკვდილოდ დაჭრილს მხადარს, რომელსაც სტოვებს შარა გზაზე
მისი ცხენი...

ლეშია კრისტოფ. უსულო და უენერგო. არარაობაა იგი!
იგი სტოვებს ბრაუნის ოჯახს. მიდის ალპებში, ვინძლოა ბუნებას-
თან და ხლოვებამ გადაარჩინოს იგი სამარცხვინო სიკვდილს.

ალპებში შემთხვევით გადაეყრება იგი ერთს დასნეულებულს მწე-
რალს, ოდესმე სახელგანთქმულს მოწინავე რიგებში მებრძოლს,
რომელიც დაუმარცხებია ცხოვრებას და ახლა გაინვალიდებული აქ
მოსულა განსაკურნებლად.—რას აკეთებთ აქ?—მოველი!—რასა?—
აღდგომას!—საშინელებაა: ამ გაინვალიდებულ მებრძოლში საკუთარ
პორტრეტს დაინახავს ჟან კრისტოფ! ღებოთო, ნუ თუ ასეთი და-
სასრული მოელის მასაც?!

მაგრამ ბუნება, დასვენება და დაფარული სასიცოცხლო ენერგია
ბოლოს მოაბრუნებენ კრისტოფს სასიკვდილო გზიდან და მის სულს
მოესმება კვლავ მოწოდება ცხოვრების ღმერთისა.

„ჰო, ეს შენა ხარ? დამიბრუნდი კვლავ? რად მიმატოვე ამდენს
ხანს?..

„... მე ვარ ცხოვრება, რომელიც ებრძვის უფსკრულს!.. მე არა
ვარ უფსკრული! მე ცეცხლი ვარ, რომელიც სწავს წყვდიადს! მე
წყვდიადი არა ვარ! მე ვარ ბრძოლა მარ დი!.. მე ვარ ნება თავი-
სუფალი, რომელიც ვიბრძვი დასაბამიდან!.. იბრძოლე და დაიწვი
ჩემთან ერთად!..

„... მაგრამ ბრძოლა... სულ ბრძოლა?

„—სულ ბრძოლა!.. ღმართი ც იბრძვის ყოველთვის! ღმერთი უღონო დესი მებრძოლია და რიტმი ბრძოლისა არის ჰარმონია მსოფლიოსი...“

და კრისტოფის არსებობას იპყრობს დიდი სავალაბელი ცხოვრებისა. იგი აღსდგება კლავ შემოქმედებისათვის, ბრძოლისათვის.

იწყება ახალი ხანა ჟან კრისტოფის ცხოვრებაში. მას ვხედავთ ჩვენ იტალიაში, სადაც დაეწაფება უუძველესი კულტურისა და ხელოვნების წყაროს. რაფაელისა და ტიციანის ქვეყანა ახალს სულს ჩაზბერავს მას და შემატებს ახალ ძალას!—აქედან კიდევ ახალი ჰორიზონტები, ახალი შეძენანი და მიღწევანი.

კრისტოფის შემოქმედება ღრმავდება. მას იცნობს ახლა ევროპაც და პარიზი მოიწვევს მას დიდი კონცერტების გასამართად.

ოლივიე ჟანენის გარდაცვალებიდან დიდმა ხანმა განვლო, და ჟან კრისტოფ ამ ტრადედიის შემდეგ ახლა პირველად მოხვდება პარიზში.

ქვეყანა დიდად გამოცვლილია. განსაკუთრებით პარიზი. მიუხედავად ამისა ხელოვნებაში, როგორც პოლიტიკაში, იგივე ანარხიაა გამეფებული. „ბაზარი მოედანზე“ ძველებურად არის გამართული, მხოლოდ აქტიორებს როლები შეეცვალათ:—წინანდელი (ჟან კრისტოფის დროის) რევოლუციონერები გაბურჟუებული იყვნენ. ახალის მოციქული თაობა გაკონსერვატორებულიყო უფრო, ვინემ ოდესღაც მისი მოწინაამდეგნი იყვნენ და სხ.—

მის ახალ შთამბეჭდილებებს ჟან კრისტოფ უზიარებს მეგობარ ქალს გრაციას, რომელსაც სწერს იტალიაში და რომელიც დარჩება მისი უკანასკნელი სიყვარული...

ჟან კრისტოფის ცხოვრება უახლოვდება იმ ხანას, რომელიც დუღილს მოსდევს ხოლმე. მის სულში შეანათებს დადინჯებულია და განსრულებულია მზის სხივი და ქვეყანაც ისახება მასში, როგორც ფენომენი, რომელსაც აქვს გარდაუვალი გზა განვითარებისა და დასრულებისა... მის შემოქმედებასაც მშვიდი სიდიადის მარადული სიბრძნე დაამძიმებს...

მისი კერძო ცხოვრებაც შეეგუება ამ ხანას. მისი მეგობრებია—ახლა ოლივიე ჟანენის ვაჟი ჟორჟ, რომელსაც იგი უწევს მფარველობას და მანობრივ მხრუხველობას, აგრეთვე გრაცია მისი შვილებით, რომლებზედაც გადააქვს ფაქიზი სიყვარული თვისი დიდი სულისა...

ევროპა გიგანტური ნაბიჯებით მიექანება წინ. მის წიაღში უკვე შემზადებულია შეუსვენებელი ენერჯის ტრიალის წყალობით ნიადაგი ცხოვრების ახალი სახისა და კანონების დასამყარებლად. ახალი ერა ევროპის კარზე სდგას და მოელის გამარჯვებულის ტრიუმფს.—ყველამ უნდა იცოდეს მისი მოვალეობა, ყველა მზად უნდა იყოს ახალისათვის.

„ბედნიერი ხარ, კრისტოფ! შენ ღამეს არ ხედავ!“

„მე ლამეში ვხედავ... რადგანაც ბევრი მიცხოვრია და უფრო ბევრი განმიცდია“...

ჟან კრისტოფის ცხოვრების საფეხურები ილევთან. ის მოხუცებულია და ავადმყოფი. რა დიდია განვლილი გზა და რამდენია ბრძოლა მის მიერ წარმოებული?...
 თვალს გადაავლებს წარსულს.

რამდენი ძალა დაუხარჯავს ახალგაზდობისა იმისთვის რომ მოეპოვებინა უფლება ცხოვრებისა?! რამდენი დრო და ენერჯია მოუხდომებია იმისთვის, რომ დაემარცხებინა თვის არსებაში საშინელი რასიული დემონი და განკაცებულიყო...
 მაგრამ განა დამთავრებულია ცხოვრება?.. ბრძოლა?.. არა!.. ახლა იწყება უდიდესი ხანა მისი ცხოვრებისა:—იგი ახლა სდგას პირისპირ ღმერთისა!

ერთი ნაბიჯიც და... მაგრამ ყველაზე უფრო ძნელია ეს ნაბიჯი! როცა შრომა დამთავრებულია და ცხოვრების უფალის ნება აღსრულებული, მოპოვებულია უფლებაც დასვენებისა! ხოლო ერთი საფეხურიც ამისთვის, რომელიც ბრძოლითვე მოსაპოვებელი: იგი სიკვდილია!..

მაგრამ... წინ მისკენ!..

„რას არჩევდი, კრისტოფ: ცხოვრების გაგრძობას და შრომას, თუ სიკვდილს და სახელს, მარადიულ ხსოვნას კრისტოფისას?“

„ჩემს სიკვდილს, ხოლო ჩემი შრომის სახელსა და ხსოვნას, ვინაიდან ამ შემთხვევაში დარჩება ნამდვილი, რაც არის... ერთად ერთი ნამდვილი...“

მაგრამ ჟან კრისტოფს აქ იქვები შეიპყრობენ.—რას აქვს უფრო მეტი ღირებულება: მას თავად, თუ მის შემოქმედებას?.. ბავშვური ილუზიაა, რომ თითქო დარჩება მისი ხელოვნება!.. აი, გადაეშლება თვალწინ სურათი, თუ ჟამთა ვითარებაში როგორ გაჰქრება მისი ნაწერები, ნამოქმედი და არარაობა მოიცავს მის სახელს და ხსოვნას...
 მაგრამ თუ ცხოვრებისათვის ასეა საჭირო, ნუ თუ ჟან კრისტოფს მისი შემოქმედება უფრო უყვარს, ვინემ ცხოვრება?.. ხელოვნება აჩრდილია კაცისა! მუსიკა სუსტი ასახვაა მეტრიული სისტემის შესვენობ თ სამყაროს მარადული მოძრაობისა!.. იგი კომპრომისია, რომლითაც თავს იტყუებს ადამიანი მსოფლიოს შეგრძნობისათვის... სულს სჭირია ეს ტყუილი შეუცნობელის შესაცნობად და კაცობრიული შემოქმედების გასამარაღებლად... ხოლო ტყუილი იგი გაჰქრება მყისვე, როგორც კი იეგოვას თვალები შეხვდებიან კაცისას!—გაჰქრება სიკვდილთან ერთად!

ჰო, იეგოვა!.. მე მზად ვარ დავინახო შენი თვალები... ვისმინო შენი ხმა... ვიხილო შენი სახე!..
 „დევ, დადუმდეს ადამიანის სული! წინაშე იეგოვასი დუმილი და მმართველს ადამიანს!“

სიკვდილის წინ გაუცხოველდებიან მოგონებანი კრისტოფს. ბავშვ-შეობა, სიყრმე... გატაცებანი, სიყვარული... სახლი მისი, სადაც დაიბადა და აღიზარდა, მოხუცი ბაბუა, მამა, დედა, ბიძა... ოლივიე ჟანენ... გრაცია...

„მშობლებო, საყვარლებო, მეგობრებო! ჩემის სულის სულეობა, ხად ხართ?.. ვიცი, სად ხართ... მაგრამ ჯერ კიდევ ველორ მიგწვდით!

...და კრისტოფ ხედავს უნაპირო მდინარეს, რომელიც რწყავს მინდვრებს, და ნელა, თითქო უმოძრაოდ ტრიალებს... მალე შეამჩნევს იგი ჰორიზონტზე მისკენ მიმავალს მზებზე მოციალეს ვერცხლის ხანს ტალღისას, რომელიც ვარვარებს როგორც ფოლადის ხმლის პირი... მოესმება ხმაურობაც ოკეანეებურში... — „ეს ის არის? — „ის არის!“ —

ტენში კი ამასთან პარალელურად ესახება: თითქო კარი გაიღო და... აი, აკკორდი, რომელსაც ეძებდა ბოლო დროს...

მაგრამ ნუ თუ დასასრული არ არის?

„ღმერთო... მე ვაგაკეთე ასე მცირე... მაგრამ ვიბრძოლე... ვიტან-ჯე... უკმაყოფილო ხარ ჩემით, რომელიც გამსახურებდი შენ?.. მიმრე შენს მშობლიურ ხელებზე... აღვდგები ერთხელ კვლავ და განვაგრძობ ბრძოლას...“

და მდინარე ადიდებული და ზღვა მღელვარე იგალობებენ კრისტოფთან ერთად:

„ოსანნა ცხოვრებას! ოსანნა სიკვდილს!“

... ჟან კრისტოფის აჩახებას სიკვდილი შოიციავს: — კრისტოფ ყოველ ადამიანურ ცნობიერების გარეშეა. იგი აღარ არის ჟან კრისტოფ, არამედ წმ. კრისტოფია — ლეგენდა ბრძნული და გმირი მისი წმიდანი.

წმ. კრისტოფ განაგრძობს ჟან კრისტოფს, რომელიც წმ. კრისტოფის სახით ეზიარება უდიადეს საიდუმლოებას სიკვდილისას. იგი განაგრძობს ცურვას ადიდებულს მდინარეში, რომლის ტალღებს ებრძვის მთელი ღამის განმავლობაში. დამძიმებულია, დაღლილი ფრიად, რადგანაც მარჯვენა მხარზე აჯდა ბავშვი ვინმე უცნობი მთელი გზის სიგრძეზე.

კრისტოფმა ძალიან შორს გასცურა და დატოვებული ნაპირიდან აღარ მოესმის ხმა იმათი, ვინც დასტოვა იქ. არცა რა ხმაურობა. ხოლო ბავშვის მშვიდი ხმა ეტყვის მას: წია! და კრისტოფ მისცურავს...

ანაზღეულად წინ ანგელოზი და ზარების რეკვის ხმა... აი, განთიადიც... და ახალი ნაპირიც.

„— აჰა, მოვედით კიდევცა... ჰო, რა მძიმე ხარ ბავშვო!.. ვინა ხარ? — მე ვარ დღე, რომელიც უნდა დაიბადოს!“

ამნაირად დამთავრდება რომანი და დასრულდება ჟან კრისტოფიცა... მაგრამ ჩვენ კიდევ დაუბრუნდებით მათ, რადგანაც დიდია მათგან მიღებული განცდა და უფრო დიდი მათ მიერ აღძრული აზრები...

ქართული
ლიბრეოთეკა